

Utrikesdepartementet

Avd:.....

Grupp:.....

Mål:.....

Ev. utlämnas

Finland

finner p. meddel. copy

Udgör

Utdrag.

Finland
enligt 2. § av 1946 års
d. 14/6 51 5.6.
Förordning om
Förordning om
Förordning om
Förordning om

Redogörelse för resa till Finland under tiden 4 - 8/6 1951.

.....
Då jag av Nordströms uppgifter om läkaren Paasos insats fick klart för mig, att dr Paaso tydligtvis var en handlingskraftig man och att han på grund av sitt yrke måhända haft större möjligheter till inblick i förhållandena i Krasnijgorsklägret, beslöt jag mig för att söka upp dr Paaso. Jag erfor, att han var identisk med barnläkaren Eino Johannes Paaso, född 23/4 1910 och bosatt i Kuopio. Vidare erfor jag, att Paaso varit krigsfånge under tiden 11/7 1941 - 12/7 1946. Då någon järnvägsförbindelse tvärs över Finland från Jakobstad till Kuopio knappast kunde begagnas på grund av att endast godståg trafikerar de olika småbanorna, återvände jag till Helsingfors för att därifrån möjligtvis komma med flyg till Kuopio. Jag återkom till Helsingfors onsdagen den 6 juni och hörde mig för ang. flygmöjligheterna till Kuopio, men jag kunde icke erhålla någon plats på Kuopioplanet under torsdagen, varför jag på onsdagskvällen avreste med tåg till Kuopio och på torsdagen den 7 juni 1951 sammanträffade jag med dr Paaso, vilken är föreståndare för barnsjukhuset (Savon Lastenlinna) tel. Kuopio 2124.

Det var riktigt, att Nordström sammanträffat med dr Paaso i Krasnijgorsklägret, men tyvärr hade dr Paaso icke varit kvar i detta läger vid den tidpunkt, då Wallenberg kunde ha befunnit sig där. Såsom tidigare nämnts hade dr Paaso varit internerad som rysk krigsfånge i fem år. Han hade emellertid ambulerat mellan icke mindre än 11 krigsfängeläger, detta emedan han av ryssarna påstods vara en farlig man, och troligen därför att han kunde ryska och icke drog sig för att säga sin mening till ryssarna. Till Krasnijgorsklägret hade Paaso kommit någon av de första dagarna 1944 och då träffat Nordström just i den avdelning, som av Nordström betecknats med bokstaven A. Paaso bekräftade att Krasnijgorsklägret var indelat i tre avdelningar och att just

inom avdelning A fanns en specialbarack, där åtminstone generaler hållits inspärrade. Huruvida professorer eller andra prominenta personer även voro internerade där, kunde Paaso icke yttra sig om. Han hade nämligen inte kvarstannat i Krasnijgorsklägre längre än högst till slutet av februari 1944, och han hade sedan vistats i olika läger, tills han på sommaren 1946 frigavs. Under sin vistelse i Ryssland hade han aldrig hört namnet Raoul Wallenberg nämnas utan det var först efter återkomsten till Finland, som han erfor, att en svensk diplomat med detta namn försvunnit i Budapest.

I Krasnijgorsklägre vistades i början på 1944 en finsk medborgare, en dr Manner, vilken var internerad i lägre men som det oaktat hade mycket stora friheter. Dr Manner hade frivilligt begivit sig till Ryssland, troligen 1931 och han hade under sin vistelse där, troligen i egenskap av arkitekt byggt finska legationens hus i Moskva. I Moskva hade han en dotter boende. Denne man hade som sagt mycket stora friheter och kunde bl.a. erhålla permission för resa till Moskva. Säkerligen hölls dr Manner kvar i Krasnijgorsklägre åtminstone t.o.m. krigsslutet. Om han återvänt från Ryssland, visste dr Paaso icke, men han höll icke detta för troligt. Han har en broder, som är eller har varit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Brodern torde vara något mellan 60 och 70 år gammal och dr Manner själv är något yngre än brodern i Helsingfors. Dr Paaso sade sig veta, att dr Manner i Moskva har kontakter med finska beskickningen där och om man kunde komma i förbindelse med honom, så skulle man säkerligen kunna få något besked, om Raoul Wallenberg befunnit sig i Krasnijgorsklägre.

Dr Paaso hade under sin fångenskap i Ryssland sammanträffat med ytterligare en finsk medborgare vid namn Johannes Hausmann. Om dr Paaso sammanträffade med denne Hausmann i Krasnijgorsklägre, kunde han icke nämnt säga, eller om det var i något annat läger, men han höll dock för mest troligt, att sammanträffandet ägde rum i Krasnijgorsk. Vid sin återkomst till Finland, då dr Paaso i Hangö hördes av den finska polisen, uppgav han för polisen, vilka finländare han träffat i de ryska fånglägren, och därvid nämnde han även Hausmanns namn. Vid ankomsten till Helsingfors sökte dr Paaso kontakt med Hausmanns familj och fick då veta, att familjen förgäves sökt efter Hausmann i Ryssland. Hausmanns moder, som vid tiden vistades i utlandet, återvände till Helsingfors och sökte upp den finske presidenten, vilken lovade interвенера. Efter denna intervention dröjde det icke många veckor förrän Hausmann frigavs. Han torde ha ankommit till Finland antingen på hösten 1946 eller i början av 1947. Dr

Paaso hänvisade till förhørsprotokollen över förhören i Hangö,
där närmare detaljer angående såväl Hausmann som dr Manner före-
komma.

.....
Stockholm den 11 juni 1951.

(undert.) Otto Danielsson.

P. M.

Finska medborgaren Johannes Hausmann lämnade vid besök på beskickningen följande upplysningar.

På fråga om han hade träffat några svenskar i ryska fångläger svarade han, att den ende var en c:a 40-årig läkare, ungefär 175 cm. lång och med rödfärgat helskägg, som han fått utpekad för sig i "Kiev-lägret nr 4", där han vistats under tiden juni - augusti 1947. Nämda läger var ett internationellt samlingsläger, som innehöll cirka 5000 fångar av ett tjugotal olika nationaliteter, däribland norrmän och danskar.

Hausmann, som hade vistats i ett tjugotal olika läger, kunde icke påminna sig hava varit i Krasnijgorsk-lägret, men ville icke helt utesluta möjligheten härav, då några av lägren kunde ha haft flera namn, som han icke kände till. Kiev-lägret nr 4 var emellertid det enda internationella läger, som han varit i; de övriga inrymde endast tyskar, rumäner, ungrare och några andra fiendenationaliteter. Dr. Paaso var den

enda finländare som H. kommit i kontakt med i Sovjet, vilket skett i Wologda- och Tserepovets-lägren.

Hausmann kunde icke påminna sig att han under vistelsen i Sovjet hört någon tala om eller i övrigt sett något som skulle tyda på att det fanns andra svenska fångar därstädes än nämnde, för honom helt okände, läkare.

Helsingfors den 23 juli 1951.

röd lapp.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsant den 27 / 4 19 53 kl. 0837

Inkom den 27 / 4 19 53 kl. 1055

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.

134. Edert enclair 71.

Ifrågasätter hemställan riktas till finska vederbörande om att dessa i försiktig form vid antagligt förhör med de återvändande finska medborgarna även ställa fråga, om de hört talas om någon svensk eller annan skandinav i Sovjet-fängelser eller läger.

Sohlman

I Helsingin Sanomat av den 12 februari 1954 ingår en artikel, som behandlar en del av de från Sovjetunionen repatrierade finnarnas öden. Så berättar t.ex. en av dem, att han från 1948 arbetade vid en kolgruva i norra Ural, där c:a 4000 fångar av 19 olika nationaliteter arbetade. "År 1953 kommenderades vi att resa till ett annat ställe och det visade sig vara ett läger i Shubakoff, dit en stor mängd av dem, som skulle hemsändas, hade samlats. Där fanns österrikare, fransmän, spanjorer, italienare, greker, turkar, jugoslaver, holländare, danskar, norrmän, belgare och två amerikaner. Av dessa är de flesta redan i sina hemland. I detta repatrieringsläger behövde man inte göra något arbete och bemötandet var även annars gott. Filmer, inte bara ryska, utan även tyska och österrikiska visades. Vid lägret fanns 57 finnar, av vilka två bad att få stanna i Sovjet, vilket beviljades. I januari detta år flyttade vi till Ukraina, till ett läger 144, där det förutom finnar fanns spanjorer, jugoslaver, greker, turkar och en österrikare. Deras repatriering var som bäst i gång när vi for bort".

Jordbrukaren Walter Havukainen åter berättar, att han, efter att av äventyrslust ha överskridit gränsen, först tillbragte 11 månader i ett fängelse i Leningrad. Senare skickades han till ett krigsfängelägar i Arkangelsk, där det redan fanns en mängd nationaliteter. "1946 flyttades vi till ett 400 km söder om Moskva befintligt läger nr. 58, ett s.k. repatrieringsläger, där man sade, att det fanns 49 skilda nationaliteter, t.o.m. japaner och kineser. I lägret fanns allt som allt 5000 personer. 1947 i januari skickades jag med 700 andra till Markov och senare fördes en del av oss till Kiev, där jag arbetade ända till hemsändelsen".

Tidningen Uusi Suomi av den 12 februari nämner i samband med repatrieringen, att fångarna i Sovjetunionen ser och hör mycket, ty de forslas över ett vidsträckt område, Tallin - Leningrad - Moskva - Kiev - Astrakan - Irkutsk - Vladivostok, från läger till läger, från fängelse till fängelse. Ett antal nationaliteter upp-

räknades härvid, dock icke svenskar. Österrikare, som återvände från Sibirien berättade, att norr om Jenisein även finns ett stort antal krigsfångar, soldater, officerare, lottor och av dem även finnar. I ett läger i Serbakoff fanns finnen Rauli Rihlas, som 1947 anhöllits i Moskva mitt under handelsöverläggningar och dömts för spionage till 15 års fängelse. Rihlas gifte sig med en norsk flicka, men förpassades åter i fängelse, då de andra och även norrmännen frigavs.

Raoul Wallenberg.

Helsingfors den 27 januari 1955.

Nr. 108.

HP 1.

Strängt förtrolig.

3/2 Mr. Wallenberg.

*Genomslagen
lämnat till
Bureau 29.1.
lg.*

INK. UTRIKES DEP:T		
D. No 231/08		
28 JAN 1955		
AVD. P	GR. 2	MÅL Eu I

A9

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Jag har till chefen för politiska avdelningen meddelat att en finsk från Sovjetunionen frisläppt fånge haft kännedom om Raoul Wallenbergs vistelse i Leningrad. Tyvärr har denna man varit bortrest från Helsingfors, men jag hoppas inom kort få kontakt med honom.

Sedan jag erfarit, att en annan från Sovjetunionen återkommen finsk medborgare skulle kunna ha upplysningar om Wallenberg, har jag i dag haft besök av en här boende affärsman, direktör Wilhelm Dahm, som berättat följande:

Hans broder Richard Dahm hörde till den grupp finnar, som vid krigsslutet på rysk begäran utlämnades till Sovjetunionen. Han hade nu jämte den förste av mig antydde personen frigivits och återkommit till Helsingfors efter att hava under nio år suttit i elva olika ryska fängelser och upplevt fantastiska händelser bl.a. i Sibirien. I slutet av maj 1945 hade Richard Dahm suttit Hel. 27.1.55 108/1.

tit i Ljublanka-fängelset i Moskva. Från granncellen hade han fått knackningar i värmeledningen vilka efter en tid avstannat. En dag hade fångvaktaren från att ha varit i granncellen kommit med en matbricka till Dahm och under en tallrik återfann Dahm en papperslapp, på vilken stod "Raoul Wallenberg, Stockholm." Dahm hade aldrig sett Wallenberg men var övertygad om att det var han, som satt i granncellen. Fångarna fingo aldrig råka varandra där.

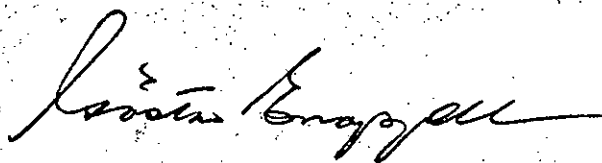
1948 hade Dahm hört av en annan fånge, att denne råkat en k fånge, major Hinkeldaj i fängelset i Wladimir, c:a 165 km nordost om Moskva. Hinkeldaj hade berättat, att han i disciplinfängelset Le Forte (?) i Moskva under hösten 1947 råkat Wallenberg. Wallenberg hade sagt, att "han ej blivit förhörd" intill dess. Troligen menade han, att han ej varit inför domstol.

Hinkeldaj hade blivit dömt till 25 års fängelse. Kanske, menade min sagesman, hade han återkommit till Tyskland eller kunde väntas återkomma dit, då han säkert ville berätta om Wallenberg.

Brodern Richard Dahm hade uppgivit, att han och ett par andra finska fångar skrivit direkt till Vorosjilov och begärt att bli hem-sända. En avskrift av ansökan hade sänts till Molotov. Min sagesman framkastade förslaget - vilket jag här refererar för intressets skull - att Wallenbergs mor skulle skriva direkt till Vorosjilov, som enligt broderns åsikt hade ett bestämmande inflytande, och an-hålla om Wallenbergs återsändande. Det skulle, menade han, hjälpa bättre än diplomatiska framställningar.

Jag hoppas inom kort kunna återkomma om den andre frigivne fången, Bomans upplysningar. Om möjligt skall jag också söka få kontakt med Richard Dahm själv. Han är f.n. sjuk och hade därför
Hel. 27.1.55. 108/2.

lämnat uppgifterna till sin broder.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Gösta Engzell', with a long horizontal flourish extending to the right.

Gösta Engzell

Helsingfors den 7 februari 1955.

Personligt och strängt förtroligt.

Jarring/DS
11/2

a
Danielsson f.k.
u. Jarring.

17/2 Kammerling Rosen.

Broder,

Ditt brev den 3.2. återopas.

Jag har i dag haft besök av herr Richard Dahm, som i närvaro av sin broder, direktör Wilhelm Dahm, mycket välvilligt berättade om sina äventyr i Sovjetunionen. Dahm (Richard) är född 1886, har troligen varit av tyskt eller baltiskt ursprung och blivit finsk medborgare redan 1919. Han är liksom sin bror affärsman. Han gör ett vederhäftigt intryck och verkar att ha bra reda på data och fakta. Mångfalden av intryck och upplevda händelser kanske orsakade att jag icke kunde få utförliga svar på en del av de uppställda frågorna, men Dahm är gärna redo besvara nya frågor om vi behöva hans hjälp. Han betonade ett par gånger, att försiktighet vore av nöden beträffande namn och t.ex. fångvaktares beteende.

Jag utgår från frågeformuläret och uppger följande.

1) Dahm hade kommit till Moskva den 23 april 1945. Han hade där, efter ren polisvistelse, först varit i Le Forte (vilket han bekräftade var det samma som Lefortovskaja-fängelset, se pkt 18). I maj 1945 hade han kommit till Lubianka, därifrån åter till Le Forte. Han hade sedan varit på ett stort antal platser, vilka jag icke kunde anteckna men som jag, om så anses nödvändigt, torde kunna få uppräknade av D. Jag ansåg icke möjligt att för mycket pressa D. med så ingående redogörelser. Han nämnde bl.a. Botirchi (30.000 fångar) Krasnaja Priecha (?), Marinsk och olika platser i

rikesrådet Jarring,
rikesdepartementet.

norra Sibirien. Han hade först blivit dömd till 5 års tvångsarbete, sänts till Sibirien, därifrån sänts till fängelset i Wladimir, enär straffet ändrats till fängelse, och slutligen efter avtjänandet förvisats till Sibirien.

D. uppgav, att fångarna ofta måste byta celler för att ej lära känna varandra. Han hade suttit i celler med 2, 3, ända till ett hundratal fångar. Man fick ej komma in för domstol eller försvara sig. En kommission på 3 medlemmar bestämde ens öde.

När D. i slutet av maj 1945 överförts till Lubianka i Moskva hade han som cellkamrater fått två personer:

a) Adolf Schmidt, tysk eller möjligen rumänsk medborgare. Enligt uppgift hade han varit ledare för tysarna i Rumänien,

b) en vid namn Richter, som varit å passavdelningen vid tyska beskickningen i Bukarest. Förnamnet erinrade han sig ej.

Dessa båda personer omtalade för D. att de något tidigare i Lubianka råkat Wallenberg och suttit i samma cell som han, d.v.s. tillsammans med honom. D. kunde tyvärr härom icke ge närmare upplysningar men var alldeles övertygad om riktigheten därav.

D. själv satt ungefär 3 veckor i cellen i Lubianka. Då han (i slutet av maj) kom dit, där de två andra då voro, pågick knackningarna från cellen bredvid. Efter tre eller högst 4 dagar upphörde de, troligen därför att fången förflyttats. Knackningarna förekom ej så mycket, det var egentligen på morgonen och när fängvaktaren ej var i närheten eller ej uppmärksammade dem. I Dahms cell var det Schmidt, som mottog och avsände knackningar. Han använde morsesystemet. "Idiot"-systemet kände ej D. till (pkt 6-8). D. lärde sig ej själv knacka (pkt 5).

D. visste ej om några knackningar från andra celler än den ifrågavarande (pkt 4). De knackningar som gjordes, rörde sig endast om enkla alldagliga frågor t.ex. när kommer maten? o.dyl.

På begäran om skiss av cellen i Lubianka sade D., att hans egen cell var en vanlig fängelsecell, där tre bäddar funnos. Den cellen bar nr 45. Till vänster eller höger därom (vilket minns han ej säkert) var den cell, där han menar Wallenberg satt. D. hade en gång varit inne i den cellen, men då var den tom. I denna cell, som var ganska smal och enmanscell, var en enkel

brits vid ena väggen och ett fönster mitt emot.

D. kunde ej upplysa om fångarna i granncellerna (pkt 3). Fångarna fingo gå ut 20 minuter om dagen men alltid cellvis utan att se cellgrannarna.

En av fångvaktarna, som visat sig i smyg tillmötesgående, hade en dag sagt D. att det satt en finne i cellen bredvid (Wallenbergs cell). D. hade sagt sig ej tro detta. Vid ett tillfälle, då fångvaktaren burit in maten och kommit från cellen intill hade å bricken funnits en lapp, som fångvaktaren kände till. På denna lapp stod Raoul Wallenberg, Stockholm. D. kände ej namnet å fångvaktaren men var av den uppfattningen, att denne medvetet överbringade lappen för D:s kännedom (pkt 11). Namnet var skrivet med vanliga skrivbokstäver, ej ryska. D. hade omedelbart åtit upp lappen av oro för att han eller fångvaktaren skulle bli upptäckt, då de fått minst 5 års straff därför.

Den 1 oktober 1947 kom D. till fängelset i Wladimir. Detta är ett fängelse för bättre politiska fångar och där satt bl.a. en del tyska diplomater och högre militärer. Dessa syntes över lag ha dömts till 25 års fängelse. Wladimirfängelset var enligt D. det bästa av de ryska fängelserna.

Under senare delen av 1948 satt D. i Wladimir tillsammans med 3 tyskar:

- a) amiralen Hasso von Bredow,
- b) Oberregierungsrat dr Joachim Vorwerk från tyska beskickningen i Bukarest,
- c) majoren Heinz-Helmut von Hinkeldey.

Beträffande c) kände D. till att han hade två bröder, troligen också i rysk fångenskap. Heinz-Helmut själv hade dömts till 25 års fängelse. D. ville nu skriva ett brev till brodern i Solingen.

Vorwerk och Hinkeldey berättade för D., att de båda i september 1947 suttit i fängelset Le Forte i Moskva. Där hade de båda råkat Wallenberg i september 1947 och även någon tid suttit i samma cell som Wallenberg. D. kunde tyvärr icke uppgiva närmare data om sammanträffandet mellan nämnda tre eller hur länge Wallenberg suttit där. Vorwerk och Hinkeldey hade i oktober 1947 förflyttats till Wladimir. Hinkeldey hade ej sagt vilken cell han suttit i, endast att det varit på nedre botten, där en stor del av tyska beskickningen i Bukarest satt.

D. kände ej till om några av fångarna där återvänt från Sovjetunionen. Troligen ej, då de fått långvariga straff (pkt 25)

Pkt 26. D. kände ej något av de upptagna namnen.

Pkt 27. D. har råkat flera personer på olika platser men kunde ej precisera några andra än förut nämnda, som skulle kunna tänkas veta något om W. Han nämnde bl.a. en känd tysk gynekolog, professor Glauber från Kiel, som också fått 25 år och satt i Wladimir. *Skall väl vara Gläuber*

Dinckeldey och Vorwerk hade berättat, att Wallenberg sagt att han blivit "tagen" av ryssar på gatan i Budapest. Han hade varit irriterad för att han aldrig togs till förhör. Han hade nog förhörts men förhören fullföljdes ej.

Pkt 28 och 29. D. uppgav att ryska emigranter, som återkommit till Sovjetunionen, i allmänhet dömts till 10 års fängelse eller tvångsarbete. 5 år gavs sådana, som ej hade något direkt oördelaktigt, eljest varierade straffen mellan 5 och 25 år. Om massor kunde han ej säga något.

D. nämnde vidare, att den nyligen enligt pressen frigivne engelske kaptenen James Kelly (?) också satt i Wladimir. Kanske kunde han ha några upplysningar, menade D.

D. var helt och hållet övertygad om att uppgifterna om Wallenberg voro riktiga. Om Wallenberg nu var i livet, vore sannolikt att han funnes i Wladimir. Moskva-fängelserna användes som förhörsfängelser. Le Forte var dessutom ett strängt disciplinfängelse med ständigt starkt ljus i cellen och hård behandling.

D. tillät sig föreslå att följande försök gjordes för att kanske få fram klarhet. Wallenbergs moder skulle genom svensk banks förmedling och via rysk bank sända ett belopp t.ex. 50 å 100 rubel till Herr R. Wallenberg, Wladimir, och banken skulle göra mottagningsbevis. D. visste att sådana penningförsändelser befordrats till fångar. Det bör ej gå genom beskickningen, påpekade han, utan helt neutralt via bankerna. Brev få ej mottagas i fängelserna och därför bör inget skrivas. Kanske kan beloppet nå fram och kanske kan ett mottagningsbevis erhållas rent rutinmässigt. Detta får stå för D., som uppgav följande adress:

R. Wallenberg,
Turma (fängelset)
(postowo jaschik) Postbox 21 (
Wladimir (staden)
(oblast) Wladimir (provinsen)

Mina dåliga försök ange de ryska beteckningarna må ursäktas.

D. hade i övrigt mycket att berätta om upplevelser, särskilt i norra Sibirien, där han varit flera år under stora strapatser. Han hade hört av en rysk fånginspektör, att man räknade med cirka 30 miljoner fångar och förflyttade i Sibirien. Däribland en stor del tyskar, särskilt i fiskerikolchoser vid Ishavskusten, balter och förvisade ryssar. Förhållandena voro svåra. Själv hade han två gånger varit alldeles nära hungerdöden. Efter råd av en tysk läkare-fånge hade han en tid livnärt sig på kolen i elden i lägret.

D. hade på rätt underliga vägar slutligen medgivits hemresa tillsammans med den i mitt brev till Dig den 25.1. omnämnde Boman. Denne, som ännu vore bortrest, visste ej mer än vad han uppgivit för von Born.

Efter besöket ringde mig emellertid D. och uppgav, att han frågat Boman om vad han visste och detta var, att den ungerske Freiherr Rudolf Wetsch sagt Boman, att han (Wetsch) kommit till Moskva våren 1945 i en fängstransport, däri Wallenberg också medföljt. Mitt nyssnämnda brev upptog ett fängelse i Leningrad men detta beror på ett missförstånd och skall vara Moskva. Boman har till D. sagt, att han ej hade mer att uppgiva. Jag skall ändå söka få ett samtal med Boman, som tycks vara ovillig besöka mig.

Hin Tiggarna
Jesús Engvall

19/9-55

Änjo förhörd berättade Jordbrukaren, f.d krigsfångan Eero Olavi P e l k o n e n, att han första gången hört tala om den svenska medborgaren vid namn Wallenberg i fängelset i Lefertov i Moskva på natten mot den första maj 1945 då han satts i samma cell som en engelsk jude Langfeldler. Langfeldler hade berättat att han i början av 1945 hamnat i Budapest, som då belägrades av tyskarna. I bil, som Langfeldler körde, hade han tillsammans med Wallenberg, försökt tränga sig ut ur den belägrade staden, men båda hade blivit tillfångatagna av ryssarna. Den avhörde påpekade, att Langfeldler icke hade kunnat varken ryska eller finska, och att de sålunda icke kunde förstå varandra. Så pass mycket hade den avhörde dock fått reda på, att Wallenberg icke var diplomat och att han möjligen stod i förbindelse med något svenskt organ. Langfeldler hade varit i samma cell som den avhörde endast i 16 dagar och hade denne icke berättat något mer om Wallenberg eller om han gjort det hade den avhörde icke förstätt honom. I april 1946 hade den avhörde åter förts till samma cell och var i cellen från förut tyska kontra-amiralen Grafft och tyska generallöjtnanten Stahel. Grafft hade varit i samma cell redan på våren 1945 samtidigt med Langfeldler. General-löjtnant Stahel hade nu för den avhörde berättat om Wallenbergs och Langfeldlers tillfångatagande på samma sätt som ovan skildrats. Han hade ännu tillagt att Wallenberg är av en välkänd judesläkt i Sverige och att han varit i Budapest för att bistå judarna där eller överhuvudtaget i judefrågor. Vid tillfångatagandet hade de haft med sig en stor summa utländsk valuta, ty Langfeldler var veterligen i Budapest en rik affärsman i textilbranschen. Enligt den avhördes förmodan hade Grafft hört detta av Langfeldler, som talade tyska och varit i samma cell med honom. Grafft i sin tur hade berättat det för Stahel, som kunnig i finska berättade det vidare för den avhörde. Stahel hade aldrig själv, dess bättre än den avhörde, sett Wallenberg. Stahel hade berättat, att både Wallenberg och Langfeldler hade vid anhöllandet haft svenskt medborgarpass och vidare att han alls icke hade reda på i vilka ärenden Wallenberg i

själva verket varit i Budapest.

Vid förfrågan svarade den avhörde att han icke vet när Wallenberg senast varit i något fängelse, men att han på våren 1945 varit i inrikesministeriets fängelse Lubjanka nära Kreml i samma cell som en tysk krigsfånge John Loida. Den avhörde hade aldrig träffat Loida, men en schweizisk krigsfånge Hoffstetter, som varit i samma cell som Loida, hade berättat det för honom. Senast hade Loida varit i fängelset Vladimir på hösten 1953. Hoffstetter hade av engelsmännen värvats till agent i SS-trupparna, fått radistutbildning och tjänstgjort som radiist på flera olika frontavsnitt. Ryssarna hade tillfångatagit honom i Rumänien och dömt honom till 25 års fängelsestraff för spioneri till förmån för engelsmän och tyskar. I juli 1953 hade Hoffstetter förts bort från fängelset Vladimir och den avhörde ansåg det vara möjligt att han återsänts till hemlandet. Även tyskarna, krigsfångnen Ernhard Hille från Ost-Tyskland och Ernst Huber från Österrike, hade för den avhörde berättat om Wallenberg, men de visste inte heller mer om saken. Huber hade antagligen träffat Wallenberg i fängelset Lubjanka 1945 men Hille hade aldrig träffat honom. Lergfeldler hade varit ännu i september 1947 i fängelset Butirka, dit han hämtats den 5. september samtidigt med den avhörde från fängelsets sjukhus. Den avhörde hade icke sett honom men sade ha känt honom på rösten och sett hans utrustning i fängelsets bastu.

Vidimeras:

Schweiz Loida

Ruth Bergström

Avskrift.

Ånjo förhörd berättade jordbrukaren, f.d. krigsfången Eero Olavi P e l k o n e n, att han första gången hört talas om den svenska medborgaren vid namn Wallenberg i fångelse i Lefertov i Moskva på natten mot den första maj 1945 då han satts i samma cell som en engelsk jude Langfelder. Langfelder hade berättat att han i början av 1945 hamnat i Budapest, som då belägrades av tyskarna. I bil, som Langfelder körde, hade han tillsammans med Wallenberg, försökt tränga sig ut ur den belägrade staden, men båda hade blivit tillfångatagna av ryssarna. Den avhörde påpekade, att Langfelder icke hade kunnat varken ryska eller finska, och att de sålunda icke kunde förstå varandra. Så pass mycket hade den avhörde dock fått reda på, att Wallenberg icke var diplomat och att han möjligen stod i förbindelse med något svenskt organ. Langfelder hade varit i samma cell som den avhörde endast i 16 dagar och hade denne icke berättat något mer om Wallenberg eller om han gjort det hade den avhörde icke förstått honom. I april 1946 hade den avhörde åter förts till samma cell och var i cellen från förut tyska kontra-amiralen Krafft och tyska generallöjtnanten Stahel. Krafft hade varit i samma cell redan på våren 1945 samtidigt med Langfelder. General-löjtnant Stahel hade nu för den avhörde berättat om Wallenbergs och Langfelders tillfångatagande på samma sätt som ovan skildrats. Han hade ännu tillagt att Wallenberg är av en välkänd judesläkt i Sverige och att han varit i Budapest för att bistå judarna där eller överhuvudtaget i judefrågor. Vid tillfångatagandet hade de haft med sig en stor summa utländsk valuta, ty Langfelder var veterligen i Budapest en rik affärsman i textilbranschen. Enligt den avhördes förmodan hade Krafft hört detta av Langfelder, som talade tyska och varit i samma cell med honom. Grafft i sin tur hade berättat det för Stahel, som kunnig i finska berättade det vidare för den avhörde. Stahel hade aldrig själv, dess bättre än den avhörde, sett Wallenberg. Stahel hade berättat, att både Wallenberg och Langfelder hade vid anhållandet haft svenskt medborgarpass och vidare att han alls icke hade reda på i vilka ärenden Wallenberg i själva verket varit i Budapest.

Vid förfrågan svarade den avhörde att han icke

vet när Wallenberg senast varit i något fängelse, men att han på våren 1945 varit i inrikesministeriets fängelse Lubjanka nära Kreml i samma cell som en tysk krigsfånge John Loida. Den avhörde hade aldrig träffat Loida, men en schweizisk krigsfånge Hoffstetter, som varit i samma cell som Loida, hade berättat det för honom. Senast hade Loida varit i fängelset Vladimir på hösten 1953. Hoffstetter hade av engelsmännen värvats till agent i SS-trupperna, fått radistutbildning och tjänstgjort som radist på flera olika frontavsnitt. Ryssarna hade tillfångatagit honom i Rumänien och dömd honom till 25 års fängelsestraff för spioneri till förmån för engelsmän och tyskar. I juli 1953 hade Hoffstetter förts bort från fängelset Vladimir och den avhörde ansåg det vara möjligt att han återsänts till hemlandet. Även tyskarna, krigsfånge Ernhard Hille från Ost-Tyskland och Ernst Huber från Österrike, hade för den avhörde berättat om Wallenberg, men de visste inte heller mer om saken. Huber hade antagligen träffat Wallenberg i fängelset Lubjanka 1945 men Hille hade aldrig träffat honom. Langfelder hade varit ännu i september 1947 i fängelset Butirka, dit han hämtats den 5. september samtidigt med den avhörde från fängelsets sjukhus. Den avhörde hade icke sett honom men sade ha känt honom på rösten och sett hans utrustning i fängelsets bastu.

Vidimeras:

(u) Solveig Bolin Ruth Bergström

Undertecknad, Eero Olavi Pelkonen,
bosatt i förklarar härmed såsom bekräftelse och komplettering
till tidigare gjord förklaring följande och är alltid beredd att
inför domstol eller annan myndighet bekräfta detta under ed.
Jag tillfångatogs

var o. när?

och fördes till Moskva, dit
jag kom den Jag fördes till
-fängelset.

Den 30 april fördes jag till en cell i
Lefortovskaja-fängelset, där jag sammanfördes
med den ungerske medborgaren av judisk börd
Langfelder och med den tyske konteramiralen
Krafft.

beskrivn.
av Lang-
felder

Langfelder berättade för mig att han
tillsammans med en svensk vid namn Wallenberg
blivit tillfångatagen av sovjetrysk militär utan-
för Budapest.

på vilket
språk?

I mitten av maj fördes jag till

I april 1946 kom jag på nytt till-
baka till den cell, där jag suttit tillsammans
med Langfelder och Krafft. Krafft var ännu kvar,

men Langfelder hade blivit utbytt mot den tyske
generallöjtnanten Stahel.

Stahel kunde finska och genom honom fick
jag - då inte längre några språksvårigheter före-
låg - en mera fullständig redogörelse angående
Wallenberg och Langfelder. Stahel hade förts till
cellen först efter det att Langfelder lämnat den.
Stahels berättelse grundade sig därför på vad Krafft
berättat för honom. Krafft i sin tur hade genom
samtal på tyska med Langfelder fått höra om dennes
och Wallenbergs upplevelser i Budapest.

Stahel berättade för mig att Wallenberg
tillhörde en välkänd svensk släkt av judisk börd.
Wallenberg var i Budapest för att bistå judarna.
Vid tillfångatagandet hade Wallenberg och Lang-
felder medfört en stor summa utländsk valuta.

*Via Mr. Pelham's vittnesmål
berättas med ledning av be-
rättade personerna.*

våren 1944	Till fronten efter att ha varit ordonnans vid ett krigsfångesjukhus	
juli 1944	Tillfångatagen	
30/4 45-6/5 45	P. tillsammans med Krafft till cell 105, där Langfelder redan satt	Lefortovskaja
6/5 45 - ?	P. föres från cell 105 i Lefortovskaja till ett litet fängelse, ett f.d. kloster, utanför Moskva	Lefortovskaja
? - ?/4 46	P. överföres till Butirka-fängelsets lasarett	Butirka
4 46 - 21/7 47	P. föres tillbaka till cell 105, där Krafft fortfarande sitter. I stället för Langfelder, som förts bort i nov.-dec. 1945 sitter, då Pelkonen på nytt kommer till cell 105, en general Stahel, vilken talar finska.	Lefortovskaja
27/7 47	Denna dag hämtas först Krafft till förhör och en kvarts timma därefter Pelkonen till förhör. Pelkonen förhöres ang. Langfelder-Wallenberg. Efter förhöret föres Pelkonen till ensamcell.	Lefortovskaja
27/7 47 - 1/2 48	Pelkonen i ensamcell; upprepade självmordsförsök	Lefortovskaja
1/2 48 - 31/3 51	Pelkonen får Erhard Hille som cellkamrat den 1/2 48 och sitter tillsammans med honom i cellerna 92, 87 och 57.	Lefortovskaja
31/3 51-24/5 51	Pelkonen och Hille överföres till cell 287 i Butirka-fängelset, där de sitter tillsammans fram till 24/4 51. Ernst Huber införes i cell 287.	Butirka
24/5 51	Denna dag dömdes Pelkonen till 25 års fängelse på grund av krigsförbrytelser.	
?	Pelkonen föres till Wladimir	Wladimir
	Pelkonen i cell 13, där Hille införes den 20/3 52	Wladimir
15/4 52	Pelkonen och Hille överföres till cell 50, där Hofstetter sitter Pelkonen friges	Wladimir

Obs: Pelkonen skall enl. uppgift också ha suttit Krasnogorsk och Vorkuta.

Lorentzon/DS

UNGL. UTRIKES
EPARTEMENTET

Öborgsutredningen

STOCKHOLM 27 januari 1956

Strängt förtroligt. 9 bil.

N:o

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL

P

2

Bu^I

Broder,

Vi håller för närvarande på att göra en sammanställning över samtliga vittnesmål rörande Wallenbergs vistelse i rysk fångenskap. Dessa skola eventuellt föreläggas ryssarna eller ingå i en planerad vitbok. Från vittnesmålen har borttagits alla oväsentligheter och endast behållits fakta rörande Wallenberg. Sammanställningarna tillställas därefter respektive vittnen för undertecknande och helst även för legalisering. Detta har skett i ett ganska stort antal fall och det är nu av vikt att även finske medborgaren Eero Pelkonens vittnesmål genomgår samma procedur.

Genom "förhör" med andra fångar, med vilka Pelkonen kommit i kontakt under fångenskapen i Ryssland, har vi kunnat kartlägga dennes vistelse där ganska väl och tror jag inte att jag överdriver, om jag säger, att vi vet mer om Pelkonens vistelse på olika ställen i Ryssland än vad han själv vet. Pelkonen är som bekant om icke efterbliven så i alla fall icke alltför begåvad. För att underlätta "förhørsledarens" arbete så bifogas ett den 19 september 1955 av Pelkonen avgivet vittnesmål ~~på svenska~~ vilket Du redan tagit del av. Vidare bifogas ett utkast på svenska till vittnesmål att undertecknas av Pelkonen. Till detta är bifogat en s.k. kronologi över Pel-

ambassadören Engzell,
Helsingfors.

536

exp. 28/1-56
H

*i denna
hänvis
Skrift*

konens vistelse i de olika ryska fängelserna. Denna krono-
logi har upprättats med ledning av andra vittnesutsagor.
Dessutom återfinner Du en kort kommentar till denna Pelko-
nens kronologi. ./.

Uppgifterna om Pelkonen har huvudsakligast erhållits ge-
nom vittnesmål av den tyske medborgaren Erhard Hille, av vars
vittnesmål bifogats ett exemplar jämte ett komplement rörande
detaljer om Pelkonen. Även den österrikiske medborgaren
Ernst Huber känner till Pelkonen, varför även dennes vittnes-
mål bilägges. Slutligen har schweiziske medborgaren Hofstet-
ter gjort uttalanden om Pelkonen och ett utdrag av dennes ut-
saga bifogas ävenledes. ./.

Jag får be Dig att icke låta Pelkonen eller den för-
troendeman vid finska polisen, vilken jag förmodar Du kom-
mer att anlita såsom hjälp vid vittnesmålet inhämtande, taga
del av något av ovannämnda vittnesmål, utan får den beskick-
ningstjänsteman som skall leda förhöret i förväg "läsa in"
ärendet. ./. *Utgå*

Utöver vårt utkast till Pelkonens vittnesmål bifogas
ett redan fullständigt avgivet vittnesmål av den tyske med-
borgaren Karl Supprian, vilket må tjäna som mönster. Såsom
Du ser, är detta vittnesmål legaliserat av notarius publicus.
Detta har emellertid skett utan att originaldokumentet har
behövt deponeras hos den tyske notarien, med anledning av
att legaliseringen närmast avser underskriften och bestyrkan-
de av den signerandes identitet. Skulle legaliseringsproce-
duren enligt finsk lag leda till att innehållet i dokumentet
blir känt för utomstående eller måste deponeras, får vi av-
stå från denna och i stället nöja oss med en vanlig bevitt-
ning av den egenhändiga namnteckningen. ./.

Bilagorna är, som Du ser, endast arbetspromemorior och
får jag be Dig ha överseende med blyertskorrigeringar och
tillägg.

Den i de olika vittnesmålen omnämnde personen Loyda har
ännu icke kunnat påträffas.

Till sist får jag be Dig att behandla detta ärende med
prioritet.

(Arne S. Lundberg)

Jag tillfångatogs i Kurland den 12 januari 1945 och fördes via olika Dienststellen till Moskva, där jag den 6 mars 1945 insattes i Lefortovskaja-fängelset, cell 105. Den 22 mars infördes den ungerske medborgaren Vilmos Langfelder från Budapest i cellen. Langfelder hade blont, rödaktigt hår, runt ansikte, var c:a 170 cm lång. Langfelder var född 1912-13 och var av judisk börd.

Langfelder var diplomingenjör. Hans familj ägde en maskinfabrik; huvuddelägare var farmodern, som levde ännu 1945. Langfelder arbetade emellertid ej i familjeföretaget utan var verksam såsom konsulterande ingenjör och konstruktör, tills nazisterna tog makten. I september-oktober 1944 började Langfelder arbeta såsom chaufför hos den svenske legationssekreteraren Wallenberg i Budapest. Om sina upplevelser berättade Langfelder följande:

Sedan Budapest omringats av de sovjetryska trupperna försökte Wallenberg i sällskap med Langfelder i januari 1945 nå kontakt med det ryska överkommandot för att söka utverka, att legationskvarteret inte längre skulle beskjas, då det saknades skyddsrum. De staber Wallenberg fick kontakt med förklarade sig inkompetenta att utfärda en sådan order och hänvisade till marskalk Malinovsky själv. Wallenberg och Langfelder blev emellertid innan de nådde marskalk Malinovskys stab häktade av en NKVD-major. Detta skedde 3-4 dagar efter

det att Wallenberg anmält sig hos den första sovjetryska staben.

Senare fördes Wallenberg och Langfelder per tåg via Rumänien till Moskva, där de den 6 februari 1945 sattes i Lubljanka-fängelset. Där skildes de båda åt.

Langfelder hade sedan dess inte sett Wallenberg.

Langfelder fördes till en cell, i vilken han fram till den 18 mars 1945 satt tillsammans med Roedl, från tyska legationen i Bukarest, och en tjeck.

Under denna tid i Lubljanka förhördes Langfelder två gånger angående föregivet spionage och angående omständigheterna kring tillfångatagandet.

Den 18 mars 1945 överfördes Langfelder till Lefortovskaja, där han de tre första dagarna satt ensam, varpå han som nämnts sattes in i cell 105, där jag satt sedan den 6 mars 1945.

Langfelder och jag suto tillsammans till den 6 april 1945, då jag överfördes till Butirka-fängelset, cell 287. Jag har därefter inte återsett Langfelder. Under de följande åren sammanträffade jag emellertid med andra fångar, vilka varit Langfelders cellkamrater.

Under de närmast därpå följande månaderna satt jag i skilda celler. Bland mina cellkamrater under denna tid fanns bl.a. Loyda, furir vid ett avlyssningskompani, och i det civila svarvare. Loyda var född tjeckisk medborgare, men blev tysk medborgare på 20-talet genom att föräldrarna flyttade till Tyskland, Mittweide, Sachsen. Då Loyda talade flytande tyska och som sin hemort nämnde Mittweide, Sachsen, kom jag vid detta tillfälle ej underfund med att Loyda var identisk med den

"tjeck", som Langfelder talat om och som suttit tillsammans med honom och Roedl under tiden 6 februari - 18 mars 1945 i Lubljanka-fängelset. Detta fick jag nämligen klart för mig först i Krasnigorsk, läger 27/II, dit jag överfördes i oktober 1945. Där sammanträffade jag med Loyda på nytt.

Under de cirka 5 månader Loyda och jag voro tillsammans i Krasnigorsk berättade Loyda, att sedan Langfelder den 18 mars förts bort från cellen kom Wallenberg i hans ställe.

Wallenberg var en mycket god kamrat och lämnade genom dagofficeren sina cigaretter till Langfelder. Under den tid Loyda satt tillsammans med Wallenberg blev denne flera gånger förd till förhör. Wallenberg hade sagt att ryssarna inte hade någon anledning att överhuvudtaget hålla honom fängslad. Han hade arbetat för ryssarna i Budapest, men det ville inte ryssarna tro på. Han var, menade de, en rik svensk kapitalist och vad skulle han ha uträttat för dem. Dessa samtal med Loyda höllös i september 1946. I mitten av maj 1945 fördes alla tre bort i fångvagn från Lubljanka-fängelset. Genom en springa i denna hade Loyda sett hur Wallenberg och Roedl lastades ur vid Lefortovskaja-fängelset. Loyda fördes därefter själv till Butirka-fängelset.

Den 18 augusti 1945, en kort tid efter det att jag suttit tillsammans med Loyda i Butirka-fängelset, sammanfördes jag med den svenske medborgaren Sandeberg. Jag frågade Sandeberg om han kände till Wallenberg, men fick till svar att han inte visste vem Wallenberg var. Även Sandeberg träffade jag på nytt i Krasnigorsk.

I läger 27/II Krasnigorsk satt jag till den 1 februari 1948, då jag överfördes till Lefortovskaja-fängelset. Där fick jag finnen Pelkonen som cellkamrat och under mer än två års tid delade jag cell med honom. I Lefortovskaja sutto vi i cellerna 92, 87 och 57. Den 31 mars 1950 överfördes vi till Butirka, cell 287, där vi sutto till 24 april 1951.

Pelkonen, vars högre ansiktshalva var sönderskjuten, var lantbrukarson från Karelen. Han var född 1922. Pelkonen kunde inte ett ord tyska, men kunde en smula ryska.

Pelkonen berättade för mig att han under tiden 20 april 1945 - 6 maj 1945 suttit i Lefortovskaja, cell 105, tillsammans med Langfelder och konteramiral Krafft, befälhavare för krigshammen i Gdynia.

Därefter hade han förts till ett litet fängelse, ett f.d. kloster, utanför Moskva. Under 1946 fördes han till Butirka-fängelsets sjukhus, där han stamade till i april 1946. Då fördes han ånyo till cell 105 i Lefortovskaja-fängelset. Krafft satt fortfarande kvar i cellen, men Langfelder hade förts bort från cellen i december 1945. Utöver Krafft satt vid denna tidpunkt också en general Stachel i cellen. Denne kunde finska och genom honom erhöll Pelkonen huvuddelen av sina upplysningar beträffande Wallenberg och Langfelder.

Den 27 juli 1947 hämtades först Krafft och en kvarts timme senare också Pelkonen till förhör. Pelkonen förhördes av två höga NKVD-funktionärer. De hade frågat honom, vad Langfelder berättat för honom om den svenske legationssekreteraren och om Pelkonen kände till dennes namn. Pelkonen hade svarat att han inte kände till namnet på den svenske legationssekreteraren.

Efter förhöret hade Pelkonen hållits i ensamcell till den 1 februari 1948, då han alltså sattes tillsammans med mig i Lefortovskaja-fängelset, cell 92.

När Pelkonen och jag den 31 mars 1951 fördes till Butirka sattes vi i samma cell som Ernst Huber.

Huber var född i Wien 1908, son till framlidne generalmajoren Huber. Efter att under flera år ha arbetat i Rumänien återvände Huber 1936 till Wien, där han tillsammans med en kompanjon grundade en konststensfabrik. 1938 kom Huber i kontakt med det tyska underrättelseväsendet (Abwehr) för vars räkning Huber transporterade sändareanläggningar. Under kriget tjänstgjorde Huber för tyska underrättelseväsendets (Abwehr) räkning i Rumänien. Vid sammanbrottet i Rumänien föll Huber i fångenskap och fördes i februari eller mars 1945 per flyg till Moskva. I januari 1946 dömdes han till 10 års straffarbete och fördes i mars 1946 till Sibirien.

Den 2 maj 1947 fördes Huber på nytt till Moskva, där han insattes i Lubljanka. Huber förhördes där angående sin verksamhet under kriget.

Langfelder hade berättat för Huber om sina och Wallenbergs upplevelser på samma sätt som han hade gjort för mig.

Den 24 april 1951 dömdes jag till 25 års fängelse och den 2 maj 1951 överfördes jag till Wladimir-fängelset, där jag sattes i en ensamcell, cell nr 54.

Den 20 mars 1952 fördes jag till cell 13, där Pelkonen satt.

Den 15 april 1952 fördes jag till cell 50, där den schweiziske medborgaren Hofstetter, född 1924 i Luzern, satt.

Hofstetter hade i mars 1945 tillfångatagits i Bukarest och per flyg förts till Moskva. I januari 1948, då Hofstetter satt i Lefortovskaja fördes Loyda till Hofstetters cell. De båda sutto därefter tillsammans fram till 1952.

Loyda hade ej berättat för Hofstetter att han redan under åren 1943 - 45 var i rysk fångenskap och således ej heller berättat något om Wallenberg och Langfelder. Hofstetter fick därför höra talas om Wallenberg och Langfelder först när jag den 15 april 1952 sammanfördes med honom.

Den 17 maj 1953 sammanfördes jag med 23 andra tyska fångar och fördes över genomgångslägre^{ten}t Tap^{ten} till Tyskland.

Komplement till Hilles vittnesmål.

Så fort Hille under sina samtal med Pelkonen kom in på fallet Wallenberg slog Pelkonen ifrån sig och skrek vanligen: Vad är det för mening? Jag vet att jag aldrig mer kommer ur fängelset. Ryssarna kommer att ta' död på mig. Jag har hört något och då känner jag till det.

Pelkonen försökte medan han satt i ensamcell begå självmord. Han var medan han satt tillsammans med Hille mycket deprimerad och ofta hysterisk. Bl.a. led han av förföljelsemani.

Karakteristiskt för Pelkonen var att han först på våren 1953 berättade för Hille varför han överhuvudtaget var dömd. Pelkonen hade varit ordonnans vid ett krigsfängesjukhus i Karelen. På våren 1944 kom han till fronten och föll i fångenskap i början av juli 1944. Efter de sovjetryska truppernas inmarsch i Karelen hade fyra ryska krigsfångar påstått att Pelkonen hade slagit dem.

1944 hade Pelkonen tvingats medverka vid en filminspelning. MVD spelade in en film för att visa hur finnarna hade behandlat de sovjetryska krigsfångarna. Pelkonen måste demonstrera framför kameran hur döda ryska krigsfångar grävdes ned.

Ernst Huber

f.

var vid tillfångatagandet telegrafist med Obergefreiters grad i tyska Abwehr.

Ich Unterfertiger, Ernst Huber, erkläre hiermit Folgendes und bin wann immer bereit dieses vor Gericht oder vor jedweder Behörde unter Eid auszusagen:

Jag tillfångatogs den 24 augusti 1944 i Rumänien av rumänska truppenheter. Efter att ha suttit fängslad dels i Craiova, dels i Bukarest fördes jag med flyg till Moskva den 24 mars 1945, där jag insattes i Lubianka-fängelset. I detta fängelse fick jag stanna i fyra dagar och överfördes därefter till Lefortovskaja-fängelset. Under första tiden satt jag tillsammans med två ryska emigranter. Omkring den 15 april 1945 flyttades jag till en ny cell. I denna satt redan ingenjören Langfelder från Budapest. Langfelder var omkring 170 cm lång, smalt ansikte, rödblont hår, blågrå ögon samt böjd näsa. Det visade sig att Langfelder och jag hade gemensamma bekanta. En faster eller moster till Langfelder var gift med en medlem av en judisk familj i Eschkenasy, som jag kände från Craiova.

Langfelder berättade följande för mig beträffande bakgrunden till sitt tillfångatagande:

Den svenska beskickningen i Budapest hade företrätt de sovjetryska intressena i Ungern. Dessutom hade från beskickningens sida en stor aktion igångsatts med bl.a. utdelandet av skyddspass (för att rädda judarna i Budapest från pilkorsorganisationens förföljelser). Bedare för denna aktion var legationssekreteraren Raoul Wallenberg. Langfelder, som själv var av judisk börd, hade räddats

från förföljelserna genom att anställas som Wallenbergs chaufför.

Sedan de sovjetryska trupperna intagit Budapest, önskade Wallenberg komma i kontakt med den sovjetryske överkommendanten för att begära skydd för judarna. Wallenberg och Langfelder gav sig ensamma iväg med bil. Skottlossning pågick ännu på gatorna och de kunde endast långsamt taga sig fram och de fick då och då gömma sig i olika hus. Så småningom hade de stoppats av några sovjetryska soldater, vilka hade tvingat dem ur bilen och till och med skurit sönder bildäcken, för att de icke skulle kunna fly. Wallenberg identifierade sig och begärde att bli förd till överkommendanten. De blevo emellertid istället överlämnade till NKVD och sutto en kortare tid inspärrade i ett provisoriskt NKVD-fängelse i Budapest. De hade därefter under enskort av en sovjetrysk officer och fyra soldater per järnväg förts genom Rumänien till Moskva. Bl.a. hade de fått stiga av tåget en stund under uppehållet på stationen i staden Jasi i Rumänien. Såväl i Budapest som i Moskva hade man förklarat för dem, att de icke voro att betrakta som fångar utan endast hade tagits i skyddshäkte. I Moskva hade de bl.a. visats metron samt till fots gått in i Lubianka-fängelset, där Wallenberg och Langfelder skildes åt. Sedan dess hade Langfelder ej sett Wallenberg.

Langfelder hade förts till en cell, där en tysk legationssekreterare Roedl från Bukarest redan satt.

Man hade anklagat Langfelder för spionage för amerikansk - eller möjligen brittisk - räkning. I dessa anklagelser innefattades även Wallenberg. Någon tid där-

efter hade Langfelder överförts till Lefortovskaja-fängelset, där han till en början satt tillsammans med en tysk journalist vid namn Erhard Hille. Efter en tid hade denne Hille förts bort och jag kom i hans ställe. Detta var omkring den 15 april 1945. Under tre å fyra dagar voro Langfelder och jag ensamma. Därefter kom en tysk överstelöjtnant Hengstenberg, vars fader varit tysk generalkonsul i Moskva. På natten ~~den 30 april~~ fördes Hengstenberg och jag från Lefortovskaja-fängelset till Butirki-fängelset, där vi skildes från varandra. I Butirki-fängelset satt jag till den 12 februari 1946, då jag dömdes till 10 års straffarbete. Därefter fördes jag till Ivdel-distriktet.

Här sammanträffade jag med bl.a. Hauptmann Wolfgang Richter.

Den 27 april 1947 fördes Richter och jag under eskort per järnväg till Moskva, dit vi anlände den 2 maj 1947. Vi fördes till Lubyanka-fängelset och där skildes vi från varandra. Jag sattes i en cell tillsammans med tre ryska generaler: Goloschkewitsch, vilken varit artilleribefälhavare under vinterkriget i Finland och som häktats på grund av sina motgångar där, flyggeneralen Diplonsky, som varit förbindelseofficer i Moskva till det amerikanska flygvapnet samt generalen Samochin, vilken häktats i Berlin vid krigets slut.

I Lubyanka-fängelset blev jag ånyo förhörd. En kväll vid sex-tiden i slutet av juli månad 1947 fördes jag till förhör. Jag fördes emellertid ej till den vanliga förhörslokalen utan till ett rum i tredje våningen.

Förhørsledaren var en ung, blond jätte, som var civilklädd. Tolken hade majors rang. Förhørsledaren frågade mig först med vilka jag suttit tillsammans i Lubi^{an}ka-fängelset. Sedan jag nämnt dessa, blev jag ~~interrogad~~ ton tillfrågad tillsammans med vilka jag suttit i Lefortovskaja-fängelset. Jag nämnde ett par namn, varpå förhørsledaren i ~~engelska~~ ton frågade om jag inte träffat någon mer. Jag nämnde de Langfelders namn. Förhørsledaren gick då genast över till att fråga vad jag visste om Langfelder. Jag svarade bl.a. att Langfelder varit chaufför åt en svensk legationssekreterare i Budapest. Fortsättningen av förhöret rörde Wallenberg och vad Langfelder berättat för mig om honom.

Efter förhöret fördes jag till en box av den typ vari fångarna förvarades efter ett förhör under avvaktan på vidare åtgärder. Därefter fördes jag till en ensamcell i tredje våningen i Lubi^{an}ka-fängelset. I dylika ensamceller satt jag fram till den 27 april 1948, då jag som sällskap fick en österrikare vid namn Schlütter. Den 7 juli 1948 fördes Schlütter och jag över till Lefortovskaja-fängelset, där vi sutto tillsammans till slutet av mars månad 1950, då vi fördes till Butirka-fängelset. Här skildes jag från Schlütter.

I slutet av mars 1951 - d.v.s. efter ungefär ett år - fördes jag till en ny cell i Butirka-fängelset. I denna sutto dels Erhard Hille, vilken som ovan nämnts satt tillsammans med Langfelder i Lefortovskaja-fängelset, dels en finne vid namn Pelkon^{en} eller Pelkonnen.

Pelkonnen berättade för mig att även han under 1945 hade suttit tillsammans med Langfelder i Lefortovskaja-fängelset. Han hade i början av augusti 1947, då han

satt tillsammans med generalen Stahel/ och amiralen Voss i Lefortovskaja-fängelset, blivit förhörd angående Langfelder och Wallenberg. Efter förhöret hade han hållits i isoleringscell.

Hille, som efter sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset förts till speciallägret i Krasnogorsk, fördes tillbaka till Lefortovskaja-fängelset i början av augusti 1947 och blev på samma sätt som Pelkonen och jag själv förhörd beträffande Langfelder och Wallenberg.

Den 20 april 1951 fördes Pelkonen och Hille bort från cellen.

~~///~~

Den 23 maj 1951 fördes jag inför en MGB-officer, vilken meddelade att jag på administrativ väg fått mitt straff höjt till 25 år. Efter mottagandet av domen fördes jag till en större gemensamhetscell, inredd för 14 personer, i vilken ett antal ryssar sutto. Efter en stund blev jag emellertid hämtad av en av de biträdande fängelsecheferna, en överstelöjtnant, och sattes i en ensamcell. I denna cell satt jag till den 27 maj 1951, då jag överfördes till Wladimir-fängelset.

Erån den 27 maj 1951 till den 26 oktober 1952 satt jag ensam i isoleringscell nr 11, corpus 2, i Wladimir-fängelset. Därefter infördes en mexikansk kommunist Evelio Vadillo Martinez i cellen och tillsammans med honom satt jag till den 18 februari 1954. Efter att därefter ännu en tid ha suttit i ensamcell fördes jag den 1 april 1954 över från corpus 2 till en större cell nr 17 i corpus 3 i Wladimir-fängelset. I denna sutto bl.a. den tyske generallöjtnanten Schmidt, generalen Stahel/ och österrikaren Viktor Hahn. Jag berättade

för mina cellkamrater bl.a. vad jag visste om den svenske diplomaten Wallenberg och om Langfelder.

Den 1 juni 1954 överfördes jag på grund av en magsjukdom till sjukcell nummer 6 i samma korridor. Där träffade jag bl.a. en major Gamillschegg och en japansk konsul ^NMakamura. Den 20 maj blev jag friskskriven och fördes till cell 26, där jag fick stanna till den 26 september, då alla tyska medborgare som en följd av amnestin fördes upp till översta våningen i corpus 3. Där sammanträffade jag bl.a. med den förutvarande militärattachén i Finland, översten Kitschmann, vilken 1945 hade suttit tillsammans med Langfelder. i lefortovskaja samt med en polisattaché Richter från tyska beskickningen i Bukarest, vilken jag kände sedan kriget. Richter hade suttit tillsammans med Wallenberg. Kitschmann och Richter berättade också att de 1947 förhördes rörande sin kännedom om Wallenberg och Langfelder och att de därefter suttit isolerade tillsammans.

Utdrag.

Schweiziske medborgaren Hans HOFSTETTER, född den 27/3-24, tillbringade tiden 18/3-45 - 30/10-53 i rysk fångenskap och på följande platser under följande perioder:

Den 16/1-52 - 21/6-53 i Vladimir, cellnummer 4 och 52 (?), första våningen. Cellkamrater: Erhard HILLE, tysk korpral och journalist och Eero PELKONEN, finne.

Den 21/6-53 - 30/10-53 i lägret Tschtscherbakow.

3. HILLE och PELKONEN berättade om LANGFELDER. Denne skulle ha varit chaufför åt WALLENBERG. Tillsammans med sin chaufför LANGFELDER skulle WALLENBERG vid krigsslutet i samband med striderna om Budapest med en bil och svenska beskickningens i Budapest kassa, ett ansevärt belopp, ha gått tillbaka till ryssarna och tillsammans med chauffören anmält sig hos ryssarna varvid han legitimerade sig som diplomat och hoppades, att ryssarna skulle låta honom resa tillbaka till Sverige. Ryssarna grep dem emellertid båda två, beslagtogs de medförda pengarna och förklarade, att WALLENBERG och LANGFELDER vore vanliga spioner, som försökte camouflera sig med diplomaters identitetshandlingar. H. hörde, att LOYDA senare suttit i samma cell som WALLENBERG. H. anser det emellertid helt säkert, att LOYDA var rysk angivare. Då LOYDA senare också blev H:s cellkamrat, hade ryssarna redan "kopplat av" honom.

4. H. känner ingen av personerna på bifogade fotografier.

5. H. har aldrig underkastats förhör rörande WALLENBERG eller LANGFELDER etc.

6. Ryssarna visste inte, att H. hört något om WALLENBERG och LANGFELDER. Men H. tror, att LOYDA och PELKONEN

inte blev frigivna, därför att de kände till affären
WALLENBERG.

7.12.-55.

Kommentar till Pelkonens kronologi.

Som framgår vid en jämförelse med Pelkonens egen berättelse, sådan denna föreligger i förhörsprotokollet ~~"Senare"~~, är den kronologiska framställningen huvudsakligen byggd på av Hille, Huber och Hofstetter lämnade redogörelser.

Vissa divergenser föreligger; med hänsyn till den långa tidrymd som förflutit bör emellertid icke något större avseende fästas vid dessa, i synnerhet som divergenserna äro relativt små.

1) Beträffande den tidpunkt Pelkonen första gången införes i cell 105. Pelkonen själv säger den 30/4, Hille påstår den 20:e. En lika stor förskjutning föreligger beträffande tidpunkten för Pelkonens överförande till "klosterfängelset". Pelkonen säger mitten av maj, Hille den 6/5.

Den sammanlagda tid Pelkonen suttit tillsammans med Langfelder uppgår, säger han, till 16 dagar. Såväl Pelkonens egen som Hilles datering täcker en sådan tidrymd.

2) Tidpunkten för Hubers införande i cell 287 Butirka, där Hille och Pelkonen sutto är osäker. Huber säger att han infördes i denna cell den 8/3 1951, medan Hille säger att Pelkonen och han själv först den 31/3 1951 överfördes från Iefortovskaja till Butirka.

UNDERSÖKNINGS PROTOKOLL

Vid förhör som hållits den 27 februari 1956 framgick följande:

1) Före detta krigsfånge Eero Olavi Pelkonen, som sade sig vara född den 17 augusti 1922, i Harlu kommun, omtalade vid förfrågan, att han hade tillfångatagits den 21 juni 1944.

1) Den förhörde hade anlänt till Moskva den 7 januari 1945, och han hade först placerats i Ljubjanka-fängelset. Natten till den 9 januari 1945, alltså efter något mera än ett dygn, hade den förhörde flyttats till Lefortov-fängelset.

2) Den förhörde lämnade följande beskrivning av Langfelder:

- ålder något över 30 år,
- längd ungefär 165-170 cm, normalt ansikte, icke smalt,
- ljust hår, eventuellt något rödskiftande, vågigt,
- undersätsig kroppsbyggnad, dock inte tjock,
- använde glasögon med bågar,
- långt rödskiftande skägg, och han hade haft för vana att stryka sitt skägg och säga: "Sehr intressant",
- han hade varit klädd i en ljusgrå civilkostym och haft halvkängor (minns inte närmare),
- han hade talat tyska fullständigt och sagt, att han talat detta i 30 år.

3) Den förhörde sade sig ha samtalat med Langfelder på ryska, som bägge dock inte kunde mera än något ord av. Den förhörde hade dock av Langfelders tal förstått, att denne icke hade varit diplomat, utan chaufför hos någon rikssvensk person, med vilken han hade tillfångatagits av ryssarna.

Först senare, i april 1946, hade den förhörde flyttats tillbaka till Lefortov-fängelset till cell nr 105, där han tidigare hade suttit tillsammans med Langfelder. I denna cell hade nu tyskarna konteramiral Krafft och generallöjtnant Stahel suttit, av vilka den sistnämnde hade placerats i ifrågavarande cell efter Langfelder. Stahel, som hade talat en god finska, hade för den förhörde berättat, att han via Krafft hade fått Langfelders beskrivning av Wallenberg. Den förhörde minns ej längre exakt, vad Stahel hade berättat, men kom ihåg, att Langfelder tillsammans med Wallenberg hade hjälpt judar i Budapest. Då ryssarna i början av år 1945 hade omringat Budapest, hade Langfelder och Wallenberg med bil sökt komma igenom, men de hade blivit tillfångatagna av ryssarna.

(1609)

4) På förfrågan uppgav sig den förhörde två olika gånger ha varit intagen på Butirkafängelsets sjukhus, första gången den 22.1.-13.4.1946 och andra gången den 16.8.-5.9.1947.

5) Såsom redan ovan har redogjorts, hade den förhörde efter återkomsten från Butirkafängelsets sjukhus fått höra Stahels beskrivning av Wallenberg.

Den förhörde minns sig icke ha hört, huruvida Langfelder och Wallenberg transporterats tillsammans från Budapest till Moskva, men Langfelder hade nog för den förhörde berättat, att Wallenberg var i Moskva, och senare hade den förhörde hört samma sak även av andra fångar, bland annat av en tysk vid namn Hille. På förfrågan sade den förhörde dock, att han inte hade träffat en enda fånge, som skulle ha varit tillsammans med Wallenberg eller ens ha sett honom. Huruvida Langfelder och Wallenberg varit tillsammans i Lefortov-fängelset vet den förhörde icke, men han förmodade, att de först skulle ha suttit tillsammans i Ljubjanka-fängelset, varifrån Langfelder flyttats till Lefortov. Den förhörde nämnde sig ännu ha hört av en schweizare, Hans Hofstetter, att Wallenberg hade suttit i Ljubjanka-fängelset. Hofstetter hade själv icke träffat Wallenberg, men hade hört detta av en tjeckisk fånge vid namn Loida, som torde ha suttit tillsammans med Wallenberg.

6) Den förhörde uppgav sig ha tagits till ifrågavarande förhör den 22 juli 1947 kl 23.00. Vid detta förhör hade man av den förhörde frågat, med vilka den förhörde hade suttit i samma cell, och då han hade omtalat, att han suttit tillsammans med Krafft, Stahel och Langfelder, hade förhørsledaren frågat, vad Langfelder hade berättat för den förhörde. Den förhörde hade härpå svarat, att Langfelder hade sagt sig vara ungrare och att han hade tillfångatagits tillsammans med någon svensk. Varken den förhörde eller förhørsledaren hade nämnt Wallenbergs namn vid detta tillfälle.

7) Den förhörde hade den 1 april 1950 tillsammans med Hille flyttats från Lefortov till Butirka.

8) Den förhörde hade flyttats från Butirka till Vladimir den 2 maj 1951.

9) På förfrågan uppgav den förhörde sig ha suttit tillsammans med Hille och Hofstetter i Vladimirfängelset, med Hille under tiden 20.3.1952 - 17.6.1953 och med Hofstetter under tiden 15.4.1952 - 17.6.1953.

Den förhörde minns icke, huruvida han berättat någonting om

Langfelder eller Wallenberg för Hofstetter, men sade att Hille berättat. Under denna tid hade Hofstetter även berättat, att han hade träffat en tjeck vid namn Loída, som hade suttit tillsammans med Wallenberg i Ljubjanka-fängelset år 1945.

Den förhörde hade flyttats från Vladimir den 21 juli 1955 till ett uppsamlingsläger i närheten av Byikovs station, ungefär 40 kilometer från Moskva.

Den förhörde sade sig vid tidigare förhör ha berättat om alla de fängelser och läger, i vilka han suttit.

Helsingfors den 27 februari 1956.

Undertecknad, Eero Olavi Pelkonen bosatt i

förklarar härmed såsom bekräftelse och komplettering till tidigare gjord förklaring följande och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet bekräfta detta under ed.

Jag tillfångatogs den

i

och fördes till Moskva, dit jag kom den

Jag fördes till fängelset.

Den 30 april 1945 fördes jag till en cell i Lefortovskaja-fängelset, där jag sammanfördes med den ungerske medborgaren av judisk börd Langfelder och med den tyske konteramiralen Krafft. Langfelder är (beskrivning av Langfelder)

Langfelder berättade för mig att han tillsammans med en svensk vid namn Wallenberg blivit tillfångatagen av sovjetrisk militär utanför Budapest.

I mitten av maj fördes jag till ett litet fängelse, ett f.d. kloster, utanför Moskva. Där stannade jag till den , då jag överfördes till Butirka-fängelsets lasarett, där jag stannade till

Då fördes jag tillbaka till den cell i Lefortovskaja-fängelset, där jag suttit tillsammans med Langfelder och Krafft d.v.s. nr 105. Krafft var ännu kvar men Langfelder hade blivit utbytt mot den tyske generallöjtnanten Stahel.

Stahel kunde finska och genom honom fick jag en mera fullständig redogörelse angående Wallenberg och Langfelder. Stahel hade förts till cellen först efter det att Langfelder lämnat den. Stahels berättelse grundade sig därför på vad Krafft berättat för honom. Krafft i sin tur hade genom samtal på tyska med Langfelder fått höra om dennes och Wallenbergs upplevelser i Budapest.

Stahel berättade för mig, att Wallenberg tillhörde

en välkänd svensk släkt av judisk börd. Wallenberg var i Budapest för att bistå judarna. Vid tillfångatagandet hade Wallenberg och Långfelder medfört en stor summa utländsk valuta.

Den 27 juli 1947 (?) hämtades jag till förhör. Jag förhördes bl.a. angående Långfelder och Wallenberg.

6.

Efter förhöret sattes jag i ensamcell till den 1 februari 1948. Då fick jag som cellkamrat tyske korpralen Erhard Hille och vi sutto i cellerna 57, 87 och 92 i mer än två år.

Den 31 mars 1951 överfördes vi båda till Butirka-fängelset, cell nr 287, där vi sutto tillsammans till den 24 april 1951.

7.

Ernst Huber infördes under denna tid i samma cell.

Den 24 maj 1951 dömdes jag till 25 års fängelse på grund av krigsförbrytelser, varpå jag fördes den

till Vladimir-fängelset, cell nr 13, där Hille infördes den 20 mars 1952. Den 15 april 1952 fördes jag och Hille till cell 50, där schweiziske medborgaren Hofstetter redan fanns.

8.

1. Var och när tillfångatogs Pelkonen?
När kom P. till Moskva och till vilket fängelse fördes han där?
2. Kan P. beskriva Langfelder?
3. På vilket språk berättade Langfelder till P. om Wallenberg?
Var det via någon annan person?
För L. talade väl varken ryska eller finska?
4. När?
5. Var det kanske först nu som P. fick höra historien om Langfelder och Wallenberg?
Kan P. erinra sig om Langfelder och Wallenberg fördes gemensamt från Budapest till Moskva? Sutto de gemensamt i Lefortov?
6. Bed P. berätta om förhöret. Enligt Huber hade P. sagt att det ägt rum i augusti 1947 och enligt Hille skulle P. sagt att det var den 27 juli 1947. De ha berättat att P. sagt att han utfrågats om vad Langfelder sagt om Wallenberg och om P. kände till dennes namn.
7. Överfördes P. tillsammans med Hille från Lefortovskaja till Butirka i mars 1950 eller 1951?
8. När kom P. från Butirka till Vladimir?
9. Den 16/1-52-21/6-53 var schweizaren Hans Hofstetter i Vladimir-fängelset cell 4 och hade som cellkamrater Hille och Pelkonen. Hofstetter har uppgivit, att Hille och Pelkonen berättat om Langfelder, som skulle varit chaufför åt Wallenberg i Budapest. Wallenberg och Langfelder skulle ha tillfångatagits av ryssarna. Fråga P. om han berättat detta för Hofstetter. När lämnade P. Vladimir? Var han i något annat fängelse eller läger (Tschtscherbakov, Krasnigersch)?

STATSPOLISEN
Stockholm

16,4 1956

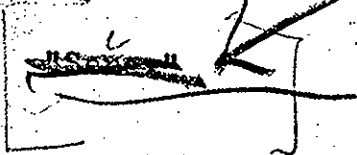
Till Sekr. Lomtzon
Kungl. Utrikesdepartementet
Från Komm. O. Danielsson, Stthm

SP. nr. 53. VIII. 55. 25.000. 08 42481

☐ för yttrande	☐ för granskning	☐ för uppg. av förslag
☒ „ kännedom	☐ „ direkt besvarande	☐ „ föredragning
☐ „ attest	☐ enl. överenskommelse	☐ önskas åter
☐ „ ötgärd	☐ v. g. tala med mig	☒ önskas ej åter

O. Danielsson

Avskrift.

Chauffören Hannu Valdemar Mäntynen, född 28/12 1922 i Kymi, hade, efter att ha varit på äventyr bl.a. i Sverige och Norge, i sällskap med en kamrat vid namn Aarne Vilho Torvinen (27.2.1922 i Raumo) den 17.10.1948 i Salla överskridit finsk-ryska riksgränsen. De hade blivit transporterade till Petrosavodsk, där de i 14 månader suttit i rannsaktionsfängelse. Den 3.12.49 hade de meddelats, att de av den s.k. trojkan (vid NKVD i Moskva) antagligen för spionage blivit dömda till 25 års frihetsstraff. Därefter hade de via fängelset i Vologda transporterats till fånglägret i Vorkuta, där de avtjänade sitt straff intill juli 1955, då de oförmodat fått order att göra sig klara för resa till hemlandet. De repatrierades den 8.8.1955.

Vid förhören har Mäntynen uppgivit, att han i Sovjet träffat endast tre finnar, men intet nämnt om svenskar eller andra "utlänningar", som han skulle sett eller hört om.

Efter det Mäntynen blivit ställd på fri fot, hade han av kommunisttidningen "Työkansan Sanomat" i Helsingfors intervjuats, varvid han på allt sätt prisade förhållandena i fånglägren i Sovjet. I en intervju av en borgerlig tidning i Åbo något senare var innehållet ungefär motsatsen.

Mäntynens uppgifter om sin vistelse i Sovjet har jämförts med uppgifterna av Torvinen, och kunna anses pålitliga. Men för övrigt kan man knappast sätta något värde på hans meddelanden.

9.4.56

Vidimeras:

Ruth Blomquist

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Orig. sel. 11 20 5

STRÄNGT FÖRTROLIGT.

P.M.

Giron/BBn
16.10.56. Pol. delg.
a.f. str. förtr.
k-dom t. Best. ch.

Helsingfors
Köpenhamn
London
Moskva
Oslo
Paris
Washington
FN-repr.
u/Lind, bch.

ex. t.
Hr Lorentzon
Bergström

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurt	18/10 1956
luftpost	
vanl. post	

Vid isländska regeringens middag i samband med utrikesministermötet i Reykjavik inledde utrikesminister Törngren samtal med mig, varvid han bl.a. berörde frågan om Kinas representation i FN. Han sade, att han hört från generalsekreterare Hammarskjöld, att denne räknade med att Peking-Kina skulle kunna vinna inträde i FN 1957 eller, om detta icke skedde, att frågans lösning skulle bli uppskjuten ett par år. Enligt vad Hammarskjöld sagt, skulle Eisenhower redan nu vara för ett insättande av Peking-Kina och ett utslutande av Formosa-Kina, ehuru han givetvis icke kunde giva någon offentlighet åt detta före valet. Enligt Törngren borde västerlandet och i synnerhet amerikanerna besinna, att Peking-Kinas inträde i FN vore en vinst och icke en förlust, enär förhållandet mellan Sovjetunionen och Peking-Kina ingalunda vore gott; de voro rivaler och detta skulle taga sig alltmer markerat uttryck från den dag Peking-Kina finge säte i FN. För Finland skulle det givetvis innebära en oerhörd lättnad om detta problem finge sin lösning så snart som möjligt.

Samtalet föll även på Wallenberg-frågan, varvid utrikesministern uttalade, att han icke trodde att Wallenberg vore i livet. Men ryssarna drog sig för att säga detta, enär de fruktade att framkalla en akut ogynnsam reaktion i Sverige. Gentemot Törngren hade ryssarna gett uttryck för den uppfattningen, att de ej förstodo, varför svenskarna bråkade om en enda person på detta sätt.

Utrikesministern nämnde även, att han ämnade bevista generalförsamlingen under 2-3 veckor vid sessionens början.

Reykjavik den 9 oktober 1956.

Marc Giron
(Marc Giron)

Strängt förtroligt.

Ett ex. förl. till utrikes

2

pk

P.M.

ang. till Finland återvända finska medborgare, vilka vistats i sovjetrisk fångenskap (bl.a. i Vladimir), och vilka torde vara av intresse att utfråga i samband med efterforskningarna efter Raoul Wallenberg.

BASTAMOV,
Vladimir

*Ullgångs-?
då för sin*

B., vilken är bosatt i Helsingfors (Mechelingatan 4 A), lär tidigare ha tillhört finska underrättelsetjänsten. Han torde ha svenska kontakter; eventuellt är hans moder svenskfödd (föräldrarna lär ha varit bosatta i Stockholm) och han själv gift med en svenska. B. frigavs i juli 1956 efter att under en längre tid ha vistats i Vladimir, där han bl.a. suttit strängt isolerad i sjukhuset.

B. har namngivits av Mulle, Török, Mermelstein, Supprian, Biermann, Bretthauer, v.Oertzen, S.Müller, Schandl och Gouazé.

Mulle, vilken uppgivit att Gogiberidse för honom berättat, att Wallenberg (förmodligen 1951-52) befann sig i sjukhuset i Vladimir, har hänvisat till Bastamov såsom en av de fångar, vilka delat cell med Gogiberidse.

Gouazé har uppgivit, att han i sjukhuset i Vladimir hösten 1955 erhållit ett meddelande från Bastamov och Brügger, att dessa voro ("étaient") i telefonkontakt med en person, som uppgav sig vara svensk konsul, tillfångatagen 1945 i Budapest.

Genom finska polisens försorg har Bastamov hörts i april 1957. Han har uppgivit, att han aldrig hört Gogiberidse tala om Wallenberg. Brügger hade däremot berättat, att han i Verchne-Uralsk (1955) hört, att W. tidigare vistats där men 1954 eller 1955 flyttats till Vladimir. (Brügger

forde dock 1955 ha befunnit sig i Vladimir (jfr Gouazé).
Det finska förhörsprotokollet rörande samtalet med Bastamov är ofullständigt och mycket kortfattat.

M., vilken tidigare lär ha tjänstgjort som tolk i finska utrikesministeriet, uppges vara banktjänsteman och är bosatt i Helsingfors, Kalevagatan 45 (evt H-fors-Tölö, Idrottsgatan 36).

MAXIMOFF
Vasilij

M. är namngiven av Török, Posh, Biermann, Bretthauer, Nietz, Krumrey och Schandl.

Török har uppgivit, att Maximoff sammanträffat med Gogiberidse.

Posh har berättat, att han av japanske konsuln Nakamura hört, att en japan, vilken delade en närbelägen cell med Gouazé och Maximoff, vid ett tidigare tillfälle uppgivit, att Wallenberg befann sig i sjukhuset i Vladimir.

Enligt Nietz skulle Maximoff ha haft kontakt med en svensk från Reval i ett fängelse i Leningrad.

Genom finska polisens försorg utfrågades Maximoff i april 1957. M. hade förklarat att Gogiberidse aldrig talat om Wallenberg och han själv hade aldrig under fångenskapen hört talas om denne. Finska förhörsprotokollet mycket kortfattat.

P., vilken lär vara bosatt i Helsingfors under adress Sjömansvägen 21, torde ha släktingar i Sverige.

PUSCHKARJOV
Konstantin

P. har namngivits av ten Hompel, Bretthauer, Nietz, Gumish och Krasnov.

ten Hompel har i sin utsaga (jfr vitboken) uppgivit, att han 1949/50 i Vladimir delat cell med kaptenen i finska generalstaben Puschkarjov och ^{finske kaptenen} ~~kapten~~ Narbut. Den senare, vilken lär ha avlidit under fångenskapen, skulle ha berättat om Wallenberg. Enligt ett uttalande av ten Hompel i april 1957 uppgår denne, att bland dem som talat om Wallenberg vore Rensinghoff, Narbut och Puschkarjov.

Krasnov har vid förhör i december 1955 hänvisat till P. för eventuella informationer. (P. hade tidigare brevväxlat med Krasnovs släkting grevinnan Hamilton i Strängnäs).

PELKONEN

Pelkonen har vid ett par tillfällen hörts i samband med efterforskningarna efter Wallenberg i Lefortovskaja-fängelset. Han har där delat cell med Langfelder. P. har även vistats i Vladimir, där han delat cell med bl.a. Bastamov.

Stockholm den 5 juli 1958.

13/11 ✓
Helsingfors den 10 november 1958.

Strängt Förtroligt.

1 bil.

Per
Broder,

I anslutning till mitt meddelande i särskild ordning
ber jag blott närslutet få översända en uppteckning rörande
mitt samtal i lördags med Bastamow.

Åberopande Din egen P.M. den 5 juli i år ber jag för
ordningens skull få meddela, att Bastamow numera är bosatt
vid Elisabethsgatan 17 C 21. Vasilij Maximoff har även han
bytt bostad och är bosatt vid Ulfsbyvägen 27 f A 5, Munksnäs,
Helsingfors. Konstantin Puschkarjov bor kvar vid Sjömans-
gatan 21 här i staden men har i stället bytt namn och kaller
sig nu K. Cornell. Han är numera anställd vid polisens pass-
byrå. ~~Samtliga dessa uppgifter ha vi erhållit genom chefen~~
~~för Helsingforspolisen, en gammal vän till beskickningen.~~

6
utgå

Höfsligt hälsningar!
Din tillgivna
Lorenz (Lorenz)

Sekreteraren G. Lorentzon,
Utrikesdepartementet,
Stockholm.

Strängt förtroligt.

P.M.

0
Herr Vladimir Bastamow avlade i dag ett besök på beskickningen. [I samband med möjligheten av en eventuell kontakt mellan honom och sekreterare Lorentzon från U.D. hade poliskommendören Gabrielsson i går varit i förbindelse med Bastamow. Därvid hade denne uttalat en önskan att få besöka beskickningen.]

Bastamow förklarade, att han gärna ville redogöra för de tillfällen vid vilka han under sin fångenskap i Sovjetunionen konfronterats med namnet Wallenberg. Under sin vistelse i Lefortovafängelset i Moskva hade han en dag på sommaren eller hösten 1945 fått höra knackningar från en medfånge. Huruvida ljudet kommit från en cell ovanför eller intill hans egen, kunde han icke numera med bestämdhet uppgiva. Han hade först förmodat, att knackningarna utförts på ryska eller tyska språket, men efter ett par dagars grubbel hade han konkluderat, att de syftade att förmedla några ord på svenska. Han kunde emellertid icke erinra sig vilka ord. Bastamow, som sedan ungdomen talar svenska, hade då försökt att komma i kontakt med den källa, varifrån ljudet kom. Han hade emellertid först så småningom erhållit ett svar på tyska, gående ut på att den tidigare avsändaren "war hier, ist aber jetzt fort". Om den förmodade svenske avsändarens identitet hade han emellertid intet som helst försport. Namnet Wallenberg hade han då heller aldrig hört.

Först nio år senare hade Bastamow, som då sedan länge var förflyttad till Vladimirfängelset utanför Moskva, fått höra talas om Wallenbergs existens. Hans informationskälla var där - vid en av de tyskar, som efter honom anlant till fängelset, nämligen doktor Ernst Krenner, Wien, direktör i Benzol A.G., numera bosatt vid Argentinstrasse i Wien. Denne hade uppgivit, att en vän och tidigare medfånge till honom, en tysk f.d. "Polizeichef" eller högre polismare i Prag, sagt sig ha varit tillsammans med Wallenberg i Lefortovafängelset. Vid vilken tidpunkt detta skett kunde han emellertid nu ej längre erinra sig. Bastamow hade likväl slagits av tanken, att de meddelanden på svenska han själv nio år tidigare trott sig ha hört i Lefortova möjligen skulle kunna ha härrört från Wallenberg. Den tyske polismannens namn kunde Bastamow icke nu längre erinra sig. Han hade emellertid ett bestämt minne av att denne uppgivits redan ha återvänt till Västtyskland och bland annat vid en pressintervju, redogjort för sina kontakter med W.

Alldenstund sekr. Lorentzen just i dag arresterad i W.-ärendet till Wien inberättades i särskild ordning till U.D. hänvisningen till doktor Kremer för det intresse saken möjligen alltjämt måtte erbjuda.

Helsingfors den 8 november 1958.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Washington den 31 oktober 1966.

HP 1

2 bil. ✓

samtal med B. Björkelund

Strängt förtroligt.

*registern därefter till
Kab. sek. As
pal. ch.*

266
10/11 66
P 2 E 4 I

Broder,

Jag sökte Dig efter hemkomsten från Helsingfors men Du var då i Oslo. Närslutet sänder jag Dig ett genomslag av min P.M. angående samtalet med Boris Björkelund. Kanske också Belfrage är intresserad att få ta del av promemorian. Min slutsats är att spåret inte rimligen kan vara av något större intresse. Sedvanlig kontroll bör emellertid ske.

Ambassaden i Bonn får samtidigt ett exemplar som ytterligare underlag för sina efterforskningar.

Sänder samtidigt min reseräkning. Får jag be Dig attesteras den och sedan skicka den till administrativa avdelningen.

Di Leifjonne

Leif Leifland
Leif Leifland

Biträdande Kabinettsssekreteraren Montan
Stockholm

P.M.

ang. samtal med Boris Björkelund den 21 oktober 1966.

Den 21 oktober 1966 hade jag ett samtal med finländsk medborgaren Boris Björkelund i dennes bostad i Vihti, ett 40-tal kilometer norr om Helsingfors. Närvarande vid samtalet var även pressattachen Per Fritzson, ambassaden i Helsingfors.

Utöver uppgifterna i Dagens Nyheter den 14 oktober lämnade Björkelund vid samtalet följande kompletterande informationer.

Sedan han som en av Leino-fångarna överlämnats till den sovjetiska kontrollkommissionen i Helsingfors på våren 1945, hade han förts till Moskva där han tillbragt ungefär 1½ år i Ljubljanka, Lefortova och Butyrkaja. År 1946 hade han förts till Kirow, 1947 till Leningrad, 1948 till Juta, 1949 (september) till Vladimir, 1950 (januari) till Leforta 1951 till Taischet och på våren 1955 till Poima.

I Vladimir, där han alltså vistades från september 1949 till januari 1950, hade Björkelund delat cell med en rad fångar av olika nationalitet: tre ester i cell 21, en kypare från Leipzig, två kineser samt en finländare vid namn Virigin. Björkelund karakteriserade sina medfångar som "obetydliga personer". Han hade under sin vistelse i Vladimir inte hört talas om att någon svensk fånge skulle vistas där.

Till Poima hade Björkelund kommit med en kontingent fångar som fått tillstånd att lämna Sovjetunionen. Större delen av denna kontingent hade varit tyskar, äldre personer - "läkare, officerare och andra tillhörande intelligentsian" - som förts till Sovjet efter kriget. Såvitt Björkelund förstått hade avsikten varit att fångarna, liksom många andra repatriander skulle föras till Potjma, där ett genomgångsläger fanns. Under transporten hade emellertid order kommit att transporten på grund av mottagningssvårigheter i Potjma i stället skulle dirigeras till Poima, en liten ort på järnvägen mellan Irkuskt och Krasnojarsk.

Under sin vistelse i Poima hade Björkelund av två tyskar, som legat på lägersjukhuset, hört att även Wallenberg skulle ha vistats på sjukhuset. Den ene av dessa tyskar var den i Dagens Nyheter nämnde Diehl (eller Diehel). Denne hade före kriget varit medlem av tyska socialdemokratiska partiet, suttit i nazistiskt koncentrationsläger och efter kriget häktats av den sovjetiska säkerhetstjänsten. Diehl, som nu borde vara 65 à 70 år gammal, är enligt Björkelund nu bosatt på en "Luftkurort" i södra Östtyskland. Han hade tidigare haft en kaféörelse på denna plats. Efter frigivningen hade Björkelund och Diehl korresponderat med varandra. Björkelund lovade att undersöka om han hade kvar något brev från Diehl. Om så är fallet skulle han överlämna en kopia till Fritzson.

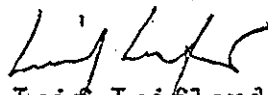
Den andre tyskens namn - som Björkelund inte kunnat erinra sig vid intervjun med Dagens Nyheters korrespondent i Helsingfors - skulle ha varit Karl Michelson (möjligen Michelsen). Denne hade före den ryska revolutionen varit bosatt i Sankt Petersburg och tala "bra ryska, fast med tysk accent". Efter revolutionen hade han återvänt till Tyskland. Troligen hade han före kriget varit knuten till något forskningsinstitut som sysslat med östeuropeiska frågor. Michelson borde, då han och Björkelund träffades i Poima år 1955, ha varit över 70 år. Han hade dessutom varit sjuklig, varför det enligt Björkelund vore föga troligt att han fortfarande är i livet.

Björkelunds under samtalet lämnade uppgifter om Diehls och Michelsons sammanträffande med den svenske fången på lägreets sjukhus överensstämmer med den han lämnat till Dagens Nyheter. Några andra uppgifter av intresse sade han sig inte kunna erinra sig. Björkelund kunde t.ex. inte påminna sig om Diehl eller Michelson nämnt namn på några andra patienter på sjukhuset. Han kan inte heller erinra sig vilka andra fångar som delade cell med honom i Poima och som möjligen också hört Diehl och Michelson tala om den svenske fången.

Bedömning. Det finns väl i och för sig ingen anledning att betvivla att Björkelunds utsago är avgiven i god tro - låt vara att det förefaller en smula anmärkningsvärt att han dröjt mer än 10 år att vidarebefordra sina informationer. Utomordentligt starka skäl talar emellertid enligt min mening för att Diehls och Michelsons uppgifter om att Wallenberg skulle ha vistats i Poima är att hänföra till den rika ryktesfloran om Wallenberg. Det förefaller ytterst osannolikt att de sovjetiska myndigheterna år 1955, då flera svenska framställningar till Moskva gjordes, skulle låta Wallenberg vistas i sjukhuset vid öppet läger av genomgångskaraktär och där få träffa en rad fångar på väg hem till Västeuropa. Jag är alltså personligen ytterst skeptisk till Björkelunds uppgift - låt vara att han (liksom Diehl och Michelson) självklart kan vara i god tro.

Även om sålunda Björkelunds utsaga bör betraktas med skepsis, är det självklart angeläget att spåra Diehl och Michelson. Ambassaden i Bonn har också instruerats att kontakta Suchdienst med hemställan att få tillgängliga uppgifter om Diehl och Michelson.

New York den 25 oktober 1966.

Leif Leifland

Örel. av den 11/6

Redogörelse för resa till Finland under tiden 4 - 8/6 1951.

Sedan det bestämts att finske medborgaren Paul Nordström skulle höras på nytt, avreste undertecknad måndagen den 4 juni med flyg till Helsingfors för att därifrån fortsätta med flyg till Wasa och sedan per järnväg taga mig fram till Jakobstad. Vid ankomsten till Helsingfors visade det sig att någon plats på Wasa-planet icke kunde erhållas, varför jag på måndagskvällen den 4 avreste med tåg till Jakobstad (Pietarsari). Då jag före avresan från Sverige erhållit gynnsamma uppgifter om polismästaren i Jakobstad beslöt jag mig för att rådgöra med honom före samtal med Nordström, varvid jag särskilt tänkte förhöra mig om kommunisternas aktivitet i Jakobstad och om detkunde förefinnas någon reell grund för Nordström att av fruktan för kommunisterna underlåta att säga sin uppriktiga mening. Polismästaren, vilken namn är Laurell och vilken har nära förbindelser med Sverige, där han har en dotter boende, förklarade att Nordström var en mycket svårtillgänglig person, vilken icke i onödan yttrade något. Polismästare Laurell hade hört, att Nordström vid något tillfälle låtit undslippa sig, att förhållandena varit fruktansvärda i Ryssland, men några detaljer hade han aldrig lämnat. Nordströms sväger, kommunalmannen Sandström, vilken hade släktförbindelser med Sverige, var enligt polismästare Laurell en mycket pålitlig och samvetsgrann människa, och han tillhörde det socialdemokratiska partiet. Polismästare Laurell ansåg, att den bästa vägen att närma sig Nordström vore att ta Sandström till hjälp för etablerande av kontakten. Polismästaren bad Sandström komma till polismästarens bostad, där jag hade ett samtal med Sandström. Sandström trodde nog, att man skulle kunna få Nordström att tala, om han fick ett löfte om, att hans namn icke skulle på något vis komma att prisgivas, och Sandström erbjöd sig att tala med Nordström. Sedan Sandström talat med Nordström, bestämdes att Nordström i sällskap med Sandström skulle infinna sig på kvällen tisdagen den 5:te juni 1951 i polismästarens bostad.

Nordström, vilken är boende under adress Heimbackavägen 10 i Jakobstad, tel. 834, tinade upp så småningom under samtalets gång, sedan såväl undertecknad som polismästare Laurell förklarade att han icke behövde hysa några farhågor för att mitt samtal med honom skulle bliva känt, då det endast var polismästaren och hans

svåger Sandström, som kände till mitt uppdrag i Jakobstad. Jag bad Nordström ge en beskrivning på Krasnijgorsk-lägret, och han förklarade, att Krasnijgorsklägret, som hade nr 27 som ordningsnummer, egentligen bestod av tre olika läger, belägna på ett avstånd av 2½-3 km från varandra. Krasnijgorsk ligger omkring 28 km utanför Moskva, men Nordström kunde inte säga i vilket väderstreck lägret var beläget med utgångspunkt från Moskva. Nordström hade under sin internerings-tid i Ryssland varit i olika läger och kom troligtvis någon gång under 1944 till Krasnijgorsk. Huruvida de olika avdelningarna inom Krasnijgorsklägret hade någon särskild beteckning, kunde Nordström inte yttra sig om. Då han flyttades över till detta läger, kom han till en mindre avdelning, som här kommer att betecknas med bokstaven A. Då Nordström vistats i denna avdelning under någon tid, började avspärrningsarbete för en av barackerna, i det att man inhägnade denna barack med taggtråd och utsatte särskilda vak-tér. I samband med att detta arbete blev färdigt för denna spe-cialbaracks iordningsställande fick Nordström tillika med andra interner flytta över till en annan avdelning, som här betecknas som avdelning B. Inalles torde det ha funnits mellan 7 - 8.000 internerade och krigsfångar i avdelningarna A och B, med sju å nio baracker i varje avdelning. Nordström, som kunde ryska språ-ket hade i viss mån en privilegierad ställning, och han fick bl.a. tjänstgöra som chaufför på en bil, från vilken provianteringen ombesörjdes. Han var kvar i avdelning B till någon tidpunkt på sommaren 1946, då han flyttades till ett läger i Leningrad, och därifrån frigavs han någon gång i oktober 1946.

På direkt fråga vad han kände till om Raoul Wallenberg svarade han, att han av någon hört berättas, att det fanns en svensk vid namn Wallenberg i rysk fångenskap. Vem denne någon var, som berättade detta, kunde Nordström icke erinra sig, och han kunde icke med säkerhet säga, när han hörde detta berättas. I lägret hade han talat med svensken af Sandeberg, men med honom hade han icke disku-terat fallet Wallenberg. Han kunde icke erinra sig, om uppgiften om att Wallenberg skulle vara rysk fånge lämnats till honom före eller efter sammanträffandena med af Sandeberg. Jag frågade nu Nordström, om han fattat uppgiften om Wallenbergs fångenskap så, att detta innebure, att Wallenberg skulle ha befunnit sig i Krasnijgorsklägret. Härtill svarade Nordström, att hans sagesman visserligen icke sagt, att Wallenberg befann sig i Krasnijgorsk-lägret, men med hänsyn till att någon förbindelse med andra läger icke förekom med mindre någon transporterats från ett läger till ett annat, så utgick Nordström från att Wallenberg måste ha be-

funnit sig i Krasnijgorsklägre, och närmast då i den särskilt inhägnade baracken, i vilken enligt vad Nordström hört berättas skulle ha förvarats "professorer och generaler". Bevakningen av denna barack var mycket sträng, och fångarna i baracken fingo icke samtala med andra i avdelningen A befintliga fångar inte ens genom taggtrådsstängslet. Endast ryska soldater hade tillträde till baracken för avlämnandet av mat till de internerade. I den tredje avdelningen, här betecknad C, hade Nordström icke varit och han kände därför icke till vilka personer, som kunde ha varit internerade där. Han hade icke under sin vistelse i Krasnijgorsklägre hört omtalas, att några andra svenskar än af Sandeberg och Wallenberg skulle ha varit i rysk fångenskap. Däremot hade han träffat på danskar och norrmän, men några namn på dessa kunde han nu icke erinra sig. Bland danskarna var en person, som sedermera blivit frigiven och som skulle ha skrivit någon artikel i någon Stockholms-tidning. Möjligen skulle denna person ha varit präst. När artiklarna influtit i Stockholmspressen kunde Nordström icke säga med bestämdhet, men det måste ha varit efter oktober 1946. Självt hade Nordström icke läst artikeln eller artiklarna i fråga men han hade hört dem omtalas.

Jag tillfrågade Nordström, om han icke haft resällskap med två norrmän från Ryssland till Finland. Nordström svarade, att det var tre norrmän, som frigivits samtidigt från rysk fångenskap, men om dessa norrmän verkligen suttit i Krasnijgorsklägre kunde han icke säga, ty han hade träffat dem först under tiden, då han satt internerad i Leningrad. Namnen och adresserna på dessa norrmän hade Nordström fått och han sade sig ha anteckningar härom i sin bostad. Han lovade söka efter adresserna och överlämna dem till undertecknad, men senare på kvällen meddelade han, att han icke kunde finna dem. Dock trodde han, att hans hustru, som för tillfället var borta på arbete, skulle kunna veta, var adresserna skulle finnas, och Nordström lovade att skicka ett meddelande härom till undertecknad, om han fann adresserna. Den ene av norrmännen hade kaptens grad och torde ha varit omkring 50 år gammal. Den andre var möjligtvis underlöjtnant, och ca 23 år gammal och den tredje var menig soldat och likaledes omkring 23 år gammal. De tre norrmännen hade rest från Hangö till Stockholm för vidarebefordran till Norge.

Jamvisson
Kanske kan
vi få dem
i vår inre-
repter, påg
han.

Sedan jag genom Nordströms sväger Sandström erfarit, att Nordström endast tack vare hjälp från en annan finne lyckats komma ut från Ryssland, frågade jag Nordström under vilka omständigheter han lyckades komma ut. Han uppgav då, att han i Krasnijgorskläget sammanträffat med en finsk läkare vid namn Paaso, vilken antecknat Nordströms adress i Jakobstad innanför fordret till sin vapenrock, och då Nordström i oktober 1946 kom till Hangö erfor han, att han just hade doktor Paaso att tacka för att hans öde blev känt och att finska myndigheterna på grundval av dr Paasos utsago agerat.

Jag frågade Nordström, vilka möjligheter som förefunnos för en människa med relativt god hälsa och normal kropps-konstitution att klara livet i den ryska fångenskapen. Nordström förklarade då, att förhållandena i Krasnijgorskläget voro relativt drägliga, även om också där ett stycke bröd betalades med en guldklocka eller någon dyrbar ring. Däremot vore förhållandena i ett läger uppe i norra Ryssland, varifrån Nordström sänts till Krasnijgorsk, mycket svåra, och i detta läger hade tidvis 30 - 40 fångar avlidit per dag. Efter 1945 hade förhållandena förbättrats något och den som klarade sig så länge, torde ha utsikter att överleva.

Nordström har gjort ansträngningar, att få inresetillstånd till Kanada, och om han erhåller visering kommer han att resa dit. Jag frågade honom, om han nu verkligen sagt allt, vad han visste om svensken Wallenberg eller om han på grund av rädsla för kommunisterna och ryssarna eller på grund av något löfte, någon förbindelse eller dylikt, förbundit sig att icke yppa något. Han sade, att han icke skrivit under någon förbindelse eller givit något direkt löfte att icke yttra något om förhållandena i Ryssland, men "politruker i Leningrad" hade sagt, att han borde vara försiktig med vad han yttrade sig om. Nordström försäkrade dock, att han icke kände till något mera om Wallenberg än vad han här uppgivit.

+ + + + +

Då jag av Nordströms uppgifter om läkaren Paasos insats fick klart för mig, att dr Paaso tydligtvis var en handlingskraftig man och att han på grund av sitt yrke måhända haft större möjligheter till inblick i förhållandena i Krasnijgorskläget, beslöt jag mig för att söka upp dr Paaso. Jag erfor, att han var identisk med barnläkaren Eino Johannes Paaso, född 23/4 1910 och bosatt i Kuopio. Vidare erfor jag, att Paaso varit krigsfånge under tiden 11/7 1941 - 12/7 1946. Då någon järnvägsförbindelse tvärs över Finland från Jakobstad till Kuopio knappast kunde begagnas på grund av att endast godståg trafikerar de olika småbanorna, återvände jag till Helsingfors för att därifrån möjligtvis komma

med flyg till Kuopio. Jag återkom till Helsingfors onsdagen den 6 juni och hörde mig för ang. flygmöjligheterna till Kuopio, men jag kunde icke erhålla någon plats på Kuopioplanet under torsdagen, varför jag på onsdagskvällen avreste med tåg till Kuopio och på torsdagen den 7 juni 1951 sammanträffade jag med dr Paaso, vilken är föreståndare för barnsjukhuset (Savon Lastenlinna) tel. Kuopio 2124.

Det var riktigt, att Nordström sammanträffat med dr Paaso i Krasnigorskläget, men tyvärr hade dr Paaso icke varit kvar i detta läger vid den tidpunkt, då Wallenberg kunde ha befunnit sig där. Såsom tidigare nämnts hade dr Paaso varit internerad som rysk krigsfånge i fem år. Han hade emellertid ambulerat mellan icke mindre än 11 krigsfängeläger, detta ~~emellan~~ emedan han av ryssarna påstods vara en farlig man, ~~och~~ troligen därför att han kunde ryska och icke drog sig för att säga sin mening till ryssarna. Till Krasnigorskläget hade Paaso kommit någon av de första dagarna 1944 och då träffat Nordström just i den avdelning, som av Nordström betecknats med bokstaven A. Paaso bekräftade att Krasnigorskläget var indelat i tre avdelningar och att just inom avdelning A fanns en specialbarack, där åtminstone generaler hållits inspärrade. Huruvida professorer eller andra prominenta personer även voro internerade där, kunde Paaso icke yttra sig om. Han hade nämligen inte kvarstannat i Krasnigorskläget längre än högst till slutet av februari 1944, och han hade sedan vistats i olika läger, tills han på sommaren 1946 frigavs. Under sin vistelse i Ryssland hade han aldrig hört namnet Raoul Wallenberg nämnas utan det var först efter återkomsten till Finland, som han erfor, att en svensk diplomat med detta namn försvunnit i Budapest.

I Krasnigorskläget vistades i början på 1944 en finsk medborgare, en dr Manner, vilken var internerad i läget men, som det oaktat hade mycket stora friheter. Dr Manner hade frivilligt begivit sig till Ryssland, troligen 1931 och han hade under sin vistelse där, troligen i egenskap av arkitekt byggt finska legationens hus i Moskva. I Moskva lär han ha en dotter boende. Denne man hade som sagt mycket stora friheter och kunde bl.a. erhålla permission för resa till Moskva. Säkerligen hölls dr Manner kvar i Krasnigorskläget åtminstone t.o.m. krigsslutet. Om han återvänt från Ryssland, visste dr Paaso icke, men han höll icke detta för troligt. Han har en broder, som är eller har varit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Brodern torde vara något mellan 60 och 70 år gammal och

dr Manner är själv något yngre än brodern i Helsingfors. Dr Paaso sade sig veta, att dr Manner i Moskva har kontakter med finska beskickningen där och om man kunde komma i förbindelse med honom, så skulle man säkerligen kunna få exakt besked på, om Raoul Wallenberg befunnit sig i Krasnijgorsklägre.

Dr Paaso hade under sin fångenskap i Ryssland sammanträffat med ytterligare en finsk medborgare vid namn Johannes Hausmann. Om dr Paaso sammanträffade med denne Hausmann i Krasnijgorsklägre, kunde han icke bestämt säga, eller om det var i något annat läger, men han höll dock för mest troligt, att sammanträffandet ägde rum i Krasnijgorsk. Vid sin återkomst till Finland, då dr Paaso i Hangö hördes av den finska polisen, uppgav han för polisen, vilka finländare han träffat i de ryska fånglägren, och därvid nämnde han även Hausmanns namn. Vid ankomsten till Helsingfors sökte dr Paaso kontakt med Hausmanns familj och fick då veta, att familjen för-gäves sökt efter Hausmann i Ryssland. Hausmanns moder, som vid tiden vistades i utlandet, återvände till Helsingfors och sökte upp den finske presidenten, vilken lovade intervensera. Efter denna inter-vention dröjde det icke många veckor förrän Hausmann frigavs. Han torde ha ankommit till Finland antingen på hösten 1946 eller i början av 1947. Dr Paaso hänvisade till förhørsprotokollen över förhören i Hangö, där närmare detaljer angående såväl Hausmann som dr Manner före-koama.

Under sin vistelse i Krasnijgorsklägre sammanträffade dr Paaso med en ungersk medborgare en greve von Stumm, som tidigare varit ungersk militärattaché i London. von Stumm hade förfrusit båda benen, varför amputation måst företagas. Med denne von Stumm sam-manträffade dr Paaso ganska ofta under sin vistelse i Krasnijgorsk-lägre, enär dr Paaso tog engelska lektioner hos von Stumm. Då olika yrkeskategorier ständigt försökte närma sig varandra är det helt naturligt, att von Stumm, om han fått höra att en svensk diplo-mat från Budapest skulle ha befunnit sig i samma läger, hade tagit kontakt med denne, och då det är troligt, dels att von Stumm på grund av sin invaliditet icke flyttades från Krasnijgorsklägre förrän i samband med frigivning, och dels att han verkligen fri-givits just på grund av sin invaliditet och återsänts till Ungern, så borde ett försök göras, att komma i kontakt med von Stumm, vil-ken säkerligen skulle kunna bringa klarhet i frågan, om Wallenberg funnits i Krasnijgorsklägre.

Även dr Paaso bekräftade, att möjligheterna att överleva ökade efter krigsslutet och att en människa med normal motståndskraft nog bör kunna ha överlevat fångenskapen och att Wallenberg därför mycket väl skulle kunna vara i livet.

+ + + + +

Med anledning av de från dr Paaso erhållna uppgifterna tog jag kontakt med svenske ministern i Helsingfors och redogjorde i korthet för vad som framkommit. Ministern lovade att taga kontakt med finska utrikesdepartementet och höra sig för ang. dr Manner och Hausmann, så att kontakt om möjligt kan erhållas. Ministern kommer omedelbart att meddela resultatet av undersökningen till utrikesrådet Dahlman.

+ + + + +

Beträffande de av Nordström omnämnda tre norska medborgarna kommer undersökningar att ske för fastställande av deras identitet så att de eventuellt kunna höras. Vid samtalet med Nordström framgick, att en finsk löjtnant - flygare - vid namn Lemminki befunnit sig i den av Nordström som läger A betecknade avdelningen i Krasnigorskläget. Hur länge Lemminki varit kvar i Krasnigorskläget kunde Nordström icke säga. Eventuellt kan förfrågan ang. Lemminki riktas till finske militärattachén i Stockholm, om de övriga spåren icke skulle ge önskat resultat.

+ + + + +

Beträffande greve von Stumm borde försök göras för utrönande av huruvida Stumm återvänt från Ryssland och var han nu befinner sig.

Stockholm den 11 juni 1951.

Otto Danneberg
(Otto Danneberg)

*Danneberg
shall från
marke main-
attaché i H-för.
Om f. Riksf.
i Skän,
säger han.
S.S.*

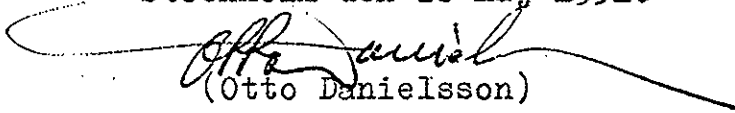
Koblen. d. 24. 5. 1951
Koblen. d. 24. 5. 1951
3. 5. 1951
P.M.
Torsdagen den 24 maj 1951
besökte
undertecknad
fru Else Sofia
Berglund i hennes bostad, Solhemsgatan 6 B i Kumla, varvid jag
framhöll, att jag ville delgiva henne Nordströms berättelse. Fru
Berglund visade sig vara en mycket bestämd människa och hon vid-
höll sin tidigare berättelse. Enligt hennes bestämda uppfattning
hade Nordström sagt, att Wallenberg befunnit sig i samma läger
utanför Moskva. Hon erinrade sig, att Nordström nämnt siffran
11.000 för de i lägret internerade. Förutom Wallenberg skulle
även af Sandeberg ha befunnit sig i lägret. Då Nordström åter-
vände till Jakobstad, hade han omtalat, att två norrmän frigivits
från samma läger och de tre männen hade gjort sällskap till någon
plats i Sydfinland, sedan de passerat Porkalaområdet. Några
närmare uppgifter om norrmännens vidare öden hade fru Berglund
icke fått av Nordström. Nordström var en mycket försiktig människa
och han var mycket rädd för att han skulle kunna bli tillbakasänd
till Ryssland. De finska kommunisterna i Jakobstad hade nämligen
hotat med att sända honom tillbaka till Ryssland, om han yttrade
något ofördelaktigt om Ryssland.

Jag frågade fru Berglund, om hon hade några planer på att besöka sina anhöriga i Jakobstad, men hon förklarade, att hon på grund av en nära förestående operation icke kunde besöka Finland detta år. Hon var dock övertygad om, att man skulle kunna vända sig till Nordströms båda systrar, fru Elna Myntti och fru Annie Sandström, båda boende i Jakobstad, och av dessa få bekräftelse på, att Nordström för dem berättat om Wallenberg. Genom ett försiktigt närmande till Nordström trodde fru Berglund det skulle vara möjligt att få ytterligare uppgifter av honom. Elna Myntti är omkring 40 år gammal och hennes man har en trävaruaffär i Jakobstad. Annie Sandström är omkring 35 år gammal och hennes man har något slags befattning vid rådhuset i Jakobstad. Nordström torde nu vara chaufför och inneha egen bil. Säkerligen känner Nordström till namnen på de båda norrmännen, varför det icke torde möta några större svårigheter att få dem identifierade.

Mitt intryck av fru Berglund är, att hon knappast själv hitta på historien om att Nordström skulle ha sammanträffat med Wallen-

berg. Möjligt kan ju vara, att Nordström mera i förbigående nämnt Wallenbergs namn och att fru Berglund tolkat uppgiften felaktigt.

Stockholm den 28 maj 1951.

(Otto Danielsson)

Kalender o. d. n.
naff del 23/4.
S.E.

Juh. 20/4 (qu. jul.
Göman)

Kommentarer till Paul Nordström-spåret (fru Elsa Berglund).

Enligt fru Elsa Berglunds berättelse skulle Paul Nordström ha hållits i fängelse av ryssarna intill den 15:de augusti 1946, då han erhöll tillstånd att begiva sig till Finland, där han vid tiden för anteckningarnas upprättande skulle vara boende Skatnäs-vägen 12 i Jakobstad. Fru Berglund påstår bestämt i sin berättelse, att Nordström skall ha sett Raoul Wallenberg i det krigsfängeläget, där Nordström var arresterad. Nordström hördes den 3/1 1948 av en tjänsteman vid svenska beskickningen i Helsingfors, men Nordström förnekade då, att han träffat eller sett Wallenberg. Däremot hade han talat med svensken af Sandeberg och under en tid t.o.m. bott i samma barack som denne.

- Det är möjligt, att Nordström av politiska hänsyn icke velat yppa för den svenske legationstjänstemannen, att han kände till något om Wallenberg. Eventuellt borde fru Berglund beredas tillfälle att resa till Finland och där i närvaro av svensk representant sammanträffa med Nordström, enär det kan vara möjligt att Nordström, om han verkligen som fru Berglund uppgivit för henne berättat om Wallenberg, skulle vara villig att numera lämna en annan berättelse, då ju förhållandena i Finland av i dag äro betydligt stabilare beträffande den individuella friheten än då Nordström hördes. Med hänsyn till att af Sandeberg och Nordström träffats i fångsläget i Ryssland skulle man måhända behöva taga under öfvervägande om icke af Sandeberg och Nordström även borde sammanföras för att diskutera igenom förhållandena i läget.

Stockholm den 18 april 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

Vid förhandling 16/5 för Danielsson beslut
fakt, att spår skall fullföljas enligt
Saml. förslag, varom jag telefoni-
ledes underkastat honom. Sam. kommer för
att resa till Örebro. S.E.
Tala med fru B. 16/5

Danielsson 1 ex 2/4)

Donnen 1 "

Kabrick 1 " Paul Nordström (jfr af Sandeberg)

Gjötorp 1 " (Else Berglund)

Plus detta = 5 ex

Brev Enhörning 8.12.47 + bil.

" Grafström 11.12.47

Medd. Österdahl 15.12.47

Brev UD 17.12.47

" Helsingfors 22.12.47

" " 4. 1.48 + bil.

21.8.47 inkom Fru Elsa Berglund, född i Jakobstad, Finland till polisstationen i Kumla och gjorde enligt polisprotokollet följande anmälan:

"En finsk medborgare, vilkens namn fru Berglund icke törs omtala, därför att vederbörande i så fall skulle komma att återföras till Ryssland, om de ryska myndigheterna, som enligt fru Berglunds förmenande faktiskt regerar Finland för närvarande, finge veta, att han yppat något, har för fru Berglund omtalat, att han vet, att det svenska sändebudet Wallenberg fanns i ett läger utanför Moskva i augusti månad 1946.

Vederbörande finske medborgare, som i fortsättningen i denna anmälan kallas för A, reste till Amerika år 1929 och vistades där till år 1933. Det var dåliga tider och förhållanden i Amerika då. Ryssarna förde stor propagande i Amerika, framhållande huru bra det var att vara arbetare i Ryssland då mot vad det var för arbetarna i Amerika. Den förda propagandan hade den inverkan på A, att han reste till Ryssland och hade anställning där intill år 1937. Då arresterades A av ryssarna, som förklarade A vara amerikansk spion. A satt sedermera i fängelse intill den 15 augusti 1946, då A efter finska regeringens framställning därom tilläts att resa till Finland. En finsk sanitetskapten, som för övrigt själv var krigsfånge i Ryssland, meddelade den finska regeringen, att A fanns i ett läger i utkanten av Moskva, där det fanns tre miljoner civila och militära utländska krigsfångar.

Bland tusentals skandinaviska (även svenska) krigsfångar såg A det av svenska regeringen eftersökta sändebudet Wallenberg i krigsfängelägre. A hade samtalat med Wallenberg i ett läger, där 11.000 fångar förvarades. A talar svenska och dålig finska. Därutav kom det sig, att A talade med de medfångar som talade hans språk, alltså även med Wallenberg. I lägre sammanträffade A även med den svenske journalisten Sandeberg.

A fick under vistelsen i Ryssland lov att skriva under ett papper och erkänna, att han rest från Amerika till Ryssland för att på amerikanskt uppdrag "sätta en bomb under Moskva."

Efter hemkomsten till Finland har A av det finska kommunistpartiets medlemmar hotats med att bli återsänd till Ryssland, ifall han yppar något om vad som förekommit under hans vistelse i Ryssland eller ifall han omtalar vilka andra personer som finnas där såsom krigsfångar. Fru Berglund håller därför icke för troligt att A under det han vistas i Finland törs yppa något av sina hem-

ligheter. Enda möjligheten skulle enligt fru Berglunds förmenande i så fall vara, att A finge komma till Sverige, sedermera finge lämna vittnesmål i saken inför svensk myndighet och där- efter antingen stanna kvar i Sverige eller resa till Amerika, dit han säkerligen skulle önska att få återvända, eftersom han har ett barn där. A är gift och i fyrtioårsåldern. Barnet ifråga är emellertid icke makarnas gemensamma. A:s hustru har av de ryska myndigheterna sänts till Sibirien, emedan hon efter för- äldrarna fick ärva en liten gård och därigenom av de ryska myndig- heterna "kunde dömas såsom förmögen."

Fru Berglund önskar icke på några villkor, att hennes namn skall komma till annat lands myndighets kännedom, ty i så fall kan säkerligen även hon påräkna repressalier från de "ryss- styrda" kommunisternas sida, särskilt ifall hon kommer att göra något besök i Finland.

Ifall det är erforderligt eller önskvärt, är fru Berglund, som är svensk medborgare, villig att lämna ytterligare och utför- ligare berättelse om vad A omtalat för henne. Fru Berglund önskar emellertid icke att hennes make skall få vetskap om vad hon enligt ovan berättat."

Till vad Fru Berglund sålunda yttrat tillade hon vid nytt polisförhör 28.11.47 bl.a. följande:

"Omkring den 15 augusti 1946 kom den av henne omnämnde finske medborgaren A till sitt föräldrahem i Finland. Han kom till hemstaden närmast från Hangö, där han varit i tre veckors karantän. Till Hangö hade han kommit från Ryssland. Fru Berglund kände A sedan sin ungdom, enär de hade sina föräldrahem i närheten av varandra. Efter A:s återkomst till hemstaden sammanträffade fru Berglund åtskilliga gånger med A, intill dess fru Berglund i början av april 1947 reste till Sverige och bosatte sig där. Vid sammanträffandena med A berättade denne om sin vistelse i Ryssland och om förhållandena där. A var svenskfinne och behärskade svenska språket fullständigt, men han talade dålig finska. Däremot kunde han tala ryska, tyska och engelska.

I ett av lägren sammanträffade A med bland andra det svenska sändebudet Wallenberg och den svenske journalisten Sande- berg. I lägret funnos bland andra 1.000-tals skandinaviska fångar, däribland många svenskar. A samtalande flera gånger med Wallenberg och Sandeberg. Han hade något slags arbete inom lägret, och genom sitt arbete kunde han komma i beröring med fångarna inom olika baracker och delar av lägret. A nämnde inget direkt om, huruvida Wallenberg och Sandeberg träffats i lägret, men fru Berglund hade tyckt sig förstå av A:s resonemang, att något sammanträffande icke skett. Fru Berglund mindes icke med säkerhet, om A nämnde namnet på lägret ifråga.

Vid A:s berättande om sin vistelse i Ryssland fäste fru Berglund inget särskilt avseende vid Wallenbergs namn. Detta hade hon förut icke hört eller sett i någon tidning. Däremot hade hon i någon finsk tidning sett Sandebergs namn. Det var först efter hennes ankomst till Sverige, som hon läste om, att det svenska sändebudet Wallenberg eftersöktes.

Fru Berglund förklarade sig villig att nämna namnet på sin sagesman, men under det uttryckliga förbehållet, att A icke skulle få vetskap om, att det var hon, som nämnt hans namn i samband med

redogörelser om förhållandena i Ryssland. Det var enligt hennes mening fördelaktigast, om A fick den uppfattningen, att det var Sandeberg, som berättat därom."

På begäran av UD meddelade fru Berglund sedermera polisen att hennes sagesman vore chauffören Paul Nordström, Skatnäsvägen 12, Jakobsstad, Finland.

3.1.48 hördes Nordström i Jakobsstad av en tjänsteman vid beskickningen i Helsingfors, vilken rest dit ad hoc. Nordström yttrade:

"Han hade under kriget och t.o.m. 20.5.46 varit internerad i lägret no. 27 Krasni Gorsk, 28 km från Moskva. Där hade funnits ett stort antal skandinaver, bl.a. af Sandeberg, med vilken Nordström ofta sammanträffat; de bodde en tid i samma barack. Wallenbergs namn erinrade sig Nordström. Han trodde att denne varit bland de i lägret internerade svenskarna, men kunde ej erinra sig ha träffat eller sett Wallenberg. Nordström ansåg att om Wallenberg varit i lägret samtidigt med af Sandeberg, denne skulle ha vetat om det."

Stockholm den 28 mars 1951.